

รถม้าลำปางกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียน
อนุบาลเมืองลำปาง (ธงชัยศึกษา) บ้านต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง

A DEVELOPMENT OF LEARNING PROCESS ON
LAMPANG HORSE CARRIAGE FOR STUDENT IN
ANUBALMEUNG LAMPANG (THONG - CHAI SUKSA) IN
BANTON THONG-CHAI COMMUNITY
LAMPANG PROVINCE

นันทิยา สมสรวย

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องรถม้าลำปางกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (๖ ขวบศึกษา) บ้านต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยการปรับเปลี่ยนเนื้อหาขั้นตอนการทำงานอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นกับหลักสูตรกลาง พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า

1. เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับรถม้าลำปาง จากการศึกษาเอกสาร สู่การนำเสนอเป็นหลักสูตรท้องถิ่นรถม้าจำลอง จากการใช้หลักสูตรท้องถิ่น พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสอบถามสัมฤทธิ์ทางการเรียนเน้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำรถม้าจำลอง ซึ่งนักเรียนทุกคนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์การประเมินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน of นักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์การประเมินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. นักเรียนได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ในด้านกระบวนการคิด โดยได้ไปเรียนรู้จริงที่โรงรถม้า ได้พัฒนากระบวนการค้นคว้าหาความรู้โดยการสัมภาษณ์ ได้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาโดยการเรียนรู้จริงจากการทำรถม้าจำลองจากกระดาษเหลือใช้ และเกิดการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม โดยมอบหมายหน้าที่ในกลุ่มอย่างชัดเจน เมื่อดำเนินการเสร็จแล้วนำข้อมูลที่ได้อามาเขียนรายงานส่งครู

3. ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้รถม้า จากกิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อเติมเต็มการเรียนรู้ โดยได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ศึกษาสภาพจริงที่โรงรถม้าเป็นการร่วมลงมือทำ สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลพื้นฐานจากชุมชนเป็นการร่วมลงมือทำ ฝึกทำรถม้าจำลองจากกระดาษเหลือใช้กับวิทยากรในชุมชนเป็นการร่วมลงมือทำ ประชุมร่วมถอดบทเรียนกับชุมชนเป็นการร่วมประเมินผล

Abstract

The purpose of this research was to study of a development of learning process on Lampang horse carriage for student in Anubal Meung Lampang (Thong – Chai Suksa) in Ban Ton Thong – Chai community Lampang province by development of local curriculum by inserting into the curriculum structure of the National Curriculum B.E. 2551 , in the visual arts strands , art subject .

Findings :

1. knowledge about Lampang horse carriage The documents show a local horse model From local courses found The average learning achievement scores of the Prathom Suksa six students were above the criteria scores stipulated at 60% of the total scores of 100. In addition , subject achievement after studying was higher than the criteria of assessment at the .01 level of significance 3. The average working behavioral scores derived from the behavioral observation on the model horse carriage working process of the students were above the criteria scores stipulated at 60% of the total scores of 100. In addition , subject achievement after studying was higher than the criteria of assessment at the .01 level of significance.

2. The students developed the learning process in the thinking process. By learning to Ban Ton Thong – Chai community developed process of research knowledge by interview. Have the procedure to troubleshoot by actually learning from the horse model from paper and the learning process schedules the responsible group clearly. When done the information. came to write the report send a teacher.

3. Be a part of the school and the community in developing a student's learning process by using a horse carriage. From activity to contribute to complement the learning by sharing ideas with the planning. Study of an actual garage the horse as a joint interview and record the basic information from the community is the common horse training from simulation to paper as a lecturer in community together to make. Meeting with the community is a cracking lessons shared assessments.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติในการให้ทุนอุดหนุนการวิจัยตามโครงการส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยทางวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2553

ขอขอบพระคุณ คุณลุงสมบุญ วงศ์คำ ช่างทำร่มผ้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งกรุณาสละเวลาให้ความรู้และคำแนะนำตลอดระยะเวลาการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณ โรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (ธงชัยศึกษา) ที่เอื้อเฟื้อสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนให้ความร่วมมือและให้ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณ ชุมชนบ้านต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมต่างๆภายในชุมชน

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณ ผู้ร่วมทีมวิจัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการทำวิจัย

คณะผู้จัดทำ

สิงหาคม 2554

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	3
องค์ความรู้ท้องถิ่นเรื่องรถม้าลำปาง	3
ส่วนประกอบของรถม้า	5
การทำรถม้าจำลอง	12
แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้	15
กระบวนการเรียนรู้	17
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา	20
การจัดการเรียนการสอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษา	24
สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	34
การกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร	34
วิธีการเก็บข้อมูล	34
กระบวนการเรียนรู้ของเด็กกับรถม้า	34
กิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อเติมเต็มการเรียนรู้	35
ผลที่เกิดจากการเรียนรู้รถม้า	35
การนำเสนอหลักสูตรท้องถิ่นการทำรถม้าจำลอง	35
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	35
การวิเคราะห์ข้อมูล	36
สถิติที่ใช้ในการวิจัย	37
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	39
ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์	39
กระบวนการเรียนรู้ของเด็กกับรถม้า	40
กิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อเติมเต็มการเรียนรู้	42
ผลที่เกิดจากการเรียนรู้รถม้า	43
การนำเสนอหลักสูตรท้องถิ่นรถม้าจำลอง	44

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	53
สรุปผลการวิจัย	53
อภิปรายผลการวิจัย	53
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	55
บรรณานุกรม	56
ภาคผนวก	59
ภาคผนวก ก ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้	59
ภาคผนวก ข ส่วนหนึ่งของเอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น	63
ภาคผนวก ค ภาพประกอบในการดำเนินการวิจัย	79
ประวัติผู้วิจัย	85

ภาพที่ 1	ตัวถัง	5
ภาพที่ 2	ล้อ	5
ภาพที่ 3	ประทุนหลังหรือหลังคา	6
ภาพที่ 4	แขนบ	6
ภาพที่ 5	ลูกโม่	7
ภาพที่ 6	แม่แรง	7
ภาพที่ 7	กระดิ่งรถม้า	8
ภาพที่ 8	คานรถม้า	8
ภาพที่ 9	ตะเกียงรถม้า	9
ภาพที่ 10	ม้า	9
ภาพที่ 11	บังตา	10
ภาพที่ 12	บังเหียน	10
ภาพที่ 13	ปะอก	11
ภาพที่ 14	เครื่องหลังและสายหาง	11
ภาพที่ 15	ลุงสมบูรณ์ วงศ์คำ ช่างทำรถม้าจำลอง ชุมชนบ้านต้นธงชัย	12
ภาพที่ 16	ตัวม้าจำลอง	13
ภาพที่ 17	ตัวรถจำลอง	14
ภาพที่ 18	ฐานรถม้าจำลอง	14

ช

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	ข้อมูลพื้นฐานของช่างทำรถม้าจำลอง	39
------------	----------------------------------	----

ตารางที่ 2	โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่น	45
ตารางที่ 3	เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่นรณมาจำลอง	45
ตารางที่ 4	ข้อเสนอแนะสิ่งที่ควรปรับปรุงในหลักสูตรท้องถิ่นจากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ	48
ตารางที่ 5	คะแนนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคความรู้และคะแนน การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคปฏิบัติของนักเรียน	50
ตารางที่ 6	เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสอบผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนหลังการทดลองกับนักเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 60%	51
ตารางที่ 7	เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนจากการสังเกตพฤติกรรม การทำงานของนักเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 60%	51

จังหวัดลำปางเป็นแหล่งอารยธรรมล้านนาไทยที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่าจังหวัดใดๆ ชาวลำปางมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย คงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ และเป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง คนทั่วไปจะรู้จักกันว่าจังหวัดลำปางเป็นเมืองรถม้า ซึ่งนอกจากใช้เป็นพาหนะสัญจรแล้ว รถม้ายังเป็นสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดลำปางอีกด้วย

รถม้าที่เข้ามาในประเทศไทยครั้งแรก เริ่มตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองไทยได้รับตกทอดมาจากอังกฤษและอินเดียเป็นส่วนใหญ่ โดยถือกันว่ารถม้าเป็นพาหนะคู่บ้านคู่เมือง ถึงขนาดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งรถม้าเข้ามาเป็นจำนวนมากโดยให้ใช้เป็นราชรถหลวงและตั้งกรมดูแล ชื่อว่า “กรมอัครราช” จนกระทั่งรถยนต์เริ่มเข้ามามีบทบาท รถม้าจึงถูกนำไปอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ พร้อมกับพวกแขกมลายูที่ช่วงหนึ่งเข้ามาขับรถม้าในเมืองไทย (นพวรรณ ศิริเวชกุล , 2548)

ในปี พ.ศ. 2458 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้วางรางรถไฟขึ้นมาถึงเมืองลำปาง มีการขนรถม้าจากกรุงเทพฯ ขึ้นรถไฟมาด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะโครงการต่อเชื่อมถนนสาย 3 ซึ่งเป็นถนนสายแรกหลังจากสถาปนากรมทาง โดยเป็นสายที่ทอดตัวจากลำปางไปถึงเชียงราย รถม้าจึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญด้วยการเป็นพาหนะรับส่งผู้โดยสารจากตัวสถานีรถไฟนครลำปางเข้าสู่ตัวเมือง มีระยะทาง 2 กิโลเมตรรถไฟขบวนแรกที่รถม้าได้รับผู้โดยสารที่ลำปางคือวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459 (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น , 2550)

ในตอนแรกรถม้าจะให้บริการพวกแม่ค้าบรรทุกผักไปจำหน่ายที่ตลาดเท่านั้น ต่อมาจึงกลายเป็นพาหนะหลักในการสัญจรในเมืองลำปาง ปัจจุบันแม้จะใช้รถยนต์ในการเป็นพาหนะตามความเจริญของยุคสมัย แต่ชาวลำปางก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์นี้ไว้ ทั้งในการรับ - ส่งผู้โดยสาร การนำไปทำเป็นของที่ระลึกในรูปแบบต่างๆ เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของเมืองลำปาง รวมไปถึงความต้องการที่จะนำเรื่องราวเกี่ยวกับ

รถม้าไปถ่ายทอดให้กับเยาวชนรุ่นหลังเพื่อให้มีความรักในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนและร่วมมือกันอนุรักษ์ต่อไป

ชุมชนบ้านต้นธงชัย เป็นชุมชนที่มีอาชีพขับรถม้ามากที่สุดชุมชนหนึ่ง จากการสำรวจรายชื่อสมาชิกผู้ประกอบการรถม้าลำปาง มีสมาชิกจากชุมชนบ้านต้นธงชัย 32 คน ในชุมชนมีทั้งโรงฝึก โรงเลี้ยงม้า โรงงานประกอบรถม้า นอกจากยึดอาชีพขับรถม้าแล้ว ยังมีการรวมกลุ่มประดิษฐ์รถม้าจำลองเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว สำหรับส่วนประกอบของรถม้าจำลอง ได้ยืมส่วนจากรถม้าจริง และถอดแบบส่วนประกอบของรถม้าเพื่อความสมจริง จึงถือได้ว่าชุมชนบ้านต้นธงชัยเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่นที่มีความสมบูรณ์สามารถนำเนื้อหาเรื่องราวรถม้ามาใช้ในระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนได้

การนำงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนสาระทัศนศิลป์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะนั้น พบว่ายังมีไม่มากนัก ได้พบว่ามีการจัดทำในรูปแบบการบูรณาการระหว่างวิชา เช่น วิชาภาษาไทย กับวิชาสังคม เป็นต้น โดยการเชื่อมโยงเรื่องราวของประเพณี ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น และเป็นเรื่องราวในท้องถิ่นที่โรงเรียนแห่งนั้นตั้งอยู่ ส่วนวิชาทัศนศิลป์โดยตรงนั้นได้มีการจัดทำ

เป็นโครงการระยะสั้น ให้ปราชญ์ท้องถิ่นเข้ามาแนะนำ สาธิตให้ดูและฝึกทำที่ละขั้นตอน ปัญหาที่พบคือปราชญ์ท้องถิ่นไม่สามารถถ่ายทอดได้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้และความสามารถของนักเรียน ขึ้นงานยากเกินไป ครูไม่มีส่วนร่วมในการสอนกับปราชญ์ท้องถิ่น รวมถึงการที่ครูไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการทำงานศิลปะท้องถิ่น และ

ปราชญ์ชาวบ้านก็ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการสอน ทำให้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ไม่เกิดผลมากนัก หากครูผู้สอนมีข้อมูลที่ต้องการและชัดเจนและมีการวางแผนร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่น ครูก็สามารถช่วยเกื้อหนุนเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมา และร่วมอธิบายขั้นตอนการทำงานศิลปะให้แก่นักเรียนเพิ่มเติมได้

ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (ธงชัยศึกษา) บ้านต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพื่อให้ทราบถึงผลการพัฒนาการเรียนรู้ รวมถึงเพื่อให้สอดคล้องตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษา และประโยชน์ในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับกรรมมาของบ้านต้นธงชัย
2. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านกระบวนการคิด ค้นคว้า แก้ปัญหา และกระบวนการกลุ่ม
3. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้กรรมมา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกรรมมาลำปางกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (ธงชัยศึกษา) บ้านต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรพุทธศักราช 2551 ในรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านกระบวนการคิด ค้นคว้า แก้ปัญหา และกระบวนการกลุ่ม
2. ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้กรรมมา
3. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกรรมมาของบ้านต้นธงชัย

การวิจัยเรื่องรถม้าลำปางกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (เชิงชัยศึกษา) บ้านต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและนำเสนอสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยจำแนกไว้ดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้ในท้องถิ่นเรื่องรถม้าลำปาง

รถม้าที่เข้ามาในประเทศไทยครั้งแรก เริ่มตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองไทยได้รับตกทอดมาจากอังกฤษและอินเดียเป็นส่วนใหญ่ โดยถือกันว่ารถม้าเป็นพาหนะคู่บ้านคู่เมือง ถึงขนาดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสั่งรถม้าเข้ามาเป็นจำนวนมากโดยให้ใช้เป็นราชรถหลวงและตั้งกรมดูแล ชื่อว่า “กรมอัครราช” จนกระทั่งรถยนต์เริ่มเข้ามามีบทบาท รถม้าจึงถูกนำไปอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ พร้อมๆกับพวกแขกมลายูที่ช่วงหนึ่งเข้ามาขับรถม้าในเมืองไทย (นพวรรณศิริเวชกุล , 2542)

ในปี พ.ศ. 2458 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองไทยได้วางรางรถไฟขึ้นมาถึงเมืองลำปาง จึงขนรถม้าจากกรุงเทพฯ ขึ้นรถไฟมาด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะโครงการต่อเชื่อมถนนสาย 3 ซึ่งเป็นถนนสายแรกหลังจากสถาปนากรมทาง โดยเป็นสายที่ทอดตัวจากลำปางไปถึงเชียงราย รถม้าจึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญด้วยการเป็นพาหนะรับส่งผู้โดยสารจากตัวสถานีรถไฟนครลำปางเข้าสู่ตัวเมือง มีระยะทาง 2 กิโลเมตร รถไฟขบวนแรกที่รถม้าได้รับผู้โดยสารที่ลำปางคือวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459

รถม้าคันแรกของลำปางเป็นของเจ้าบุญอุบาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย ซึ่งได้ซื้อมาจากกรุงเทพฯ โดยว่าจ้างแขกมาเป็นสารภีในการขับ หลังจากที่รถม้าได้เข้ามาวิ่งรับส่งผู้โดยสารจากสถานีรถไฟลำปางเข้าตัวเมืองมานานถึง 39 ปีแล้ว ในปี พ.ศ. 2492 ขุนอุทานคดี ทนายความของจังหวัดลำปาง ได้ก่อตั้งสมาคมล้อเลื่อนขึ้นโดยใช้ชื่อว่า สมาคมล้อเลื่อนจังหวัดลำปาง โดยขุนอุทานคดีดำรงตำแหน่งนายกสมาคมคนแรกของจังหวัดลำปาง และได้ร่างกฎระเบียบของสมาคมขึ้น ต่อมาเจ้าบุญส่ง ณ ลำปาง ได้เข้ามาบริหารกิจการของสมาคมแทนขุนอุทานคดี เมื่อปี พ.ศ. 2495 และได้เปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมรถม้าจังหวัดลำปาง โดยมีชื่อภาษาอังกฤษว่า THE HORSE CARRIAGE IN LAMPANG PROVINCE ตั้งแต่นั้นมารถม้าของลำปางก็เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว

จนเมื่อปี พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มอบเงินให้แก่เจ้าบุญส่ง ณ ลำปาง และรับรถม้าเข้าไว้ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาล รวมถึงตั้งกองทุนให้สมาคมรถม้าอีก 1 กองทุน และในวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ รวมทั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ครั้งดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ประพาसจังหวัดลำปาง ในโอกาสนั้นเจ้าบุญส่งจึงได้นำรถม้าถวายรถม้า เสด็จพร้อมด้วยม้าเทียมรถชื่อ “บัลลังก์เพชร” แต่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในนามของเจ้าบุญส่ง ณ ลำปาง และสมาคมรถม้าจังหวัดลำปาง

4

มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า แต่เดิมพวกแขกจะเป็นคนขับรถม้าในเมืองลำปาง แขกที่ว่านี้คือชาวอินเดียและปากีสถานที่เข้ามาทำมาหากินตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งพระองค์ทรงเปิดเสรีให้ชาวต่างชาติเข้ามาทำกินในแผ่นดินไทยได้ และแขกพวกนี้ก็ติดตามรถม้าไปทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นที่หัวเมืองไหน ก็ไปตั้งรกรากอยู่ที่นั่น จนกระทั่งช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีคำสั่ง “ไล่คนต่างประเทศออกจากจังหวัดลำปาง เชียงใหม่

เชียงราย แพร่ ลำพูน อุดรดิตถ์...” คำสั่งนี้ลงวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2486 ในขณะที่เดินทางไปตรวจราชการในเขตภาคเหนือกับรัฐบาล

ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้พวกแขกที่ทำมาหากินด้วยการขับรถม้าที่ลำปาง ต้องอพยพออกนอกประเทศไทย กิจกรรมรถม้าของลำปางจึงตกมาถึงมือคนลำปาง ในตอนแรกรถม้าจะให้บริการพวกแม่ค้าบรรทุกผักไปจำหน่ายที่ตลาดเท่านั้น ต่อมาจึงกลายเป็นพาหนะหลักในการสัญจรในเมืองลำปาง ปัจจุบันแม้จะใช้รถยนต์ในการเป็นพาหนะตามความเจริญของยุคสมัย แต่ชาวลำปางก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์นี้ไว้ ทั้งในการรับ-ส่งผู้โดยสาร รวมไปถึงการนำไปทำเป็นของที่ระลึกในรูปแบบต่างๆ เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของเมืองลำปางสืบไป

1.1 ส่วนประกอบของรถม้า

1.1.1 ตัวถัง

ตัวถังรถม้าทำด้วยไม้ สำหรับเป็นที่นั่งของผู้โดยสาร และคนขับม้า

ภาพที่ 1

1.1.2 ล้อ

ล้อรถม้าในอดีต ซึ่งล้อจะทำด้วยไม้ ส่วนปัจจุบันทำด้วยเหล็กเนื่องจากความแข็งแรงและทนทานกว่า ล้อไม้ซี่หน้าจะมี 12 ซี่ ล้อหลังมี 14 ซี่ ส่วนล้อเหล็ก ล้อหน้ามี 24 ซี่ และล้อหลังมี 28 ซี่

ภาพที่ 2

1.1.3 ประทุนหลัง หรือหลังคา

ใช้บังแดด บังฝน หุ้มด้วยผ้าใบหนังเทียมและสามารถพับได้

ภาพที่ 3

1.1.4 แหนบ

สำหรับกันแรงกระแทก มี 2 คู่ คู่หน้า 1 คู่ และคู่หลัง 1 คู่

ภาพที่ 4

1.1.5 ลูกไม้

ทำหน้าที่เป็นตัวเลี้ยว กล่าวคือ เป็นจุดหมุนให้รถม้าเลี้ยวซ้าย - ขวา

ภาพที่ 5

1.1.6 แม่แรง

แม่แรงจะต่อจากตัวถัง และแขนบรรทมมาถึงลูกไม้ และยึดติดกับแหวนและล้อ

ภาพที่ 6

1.1.7 กระดิ่งรถม้า

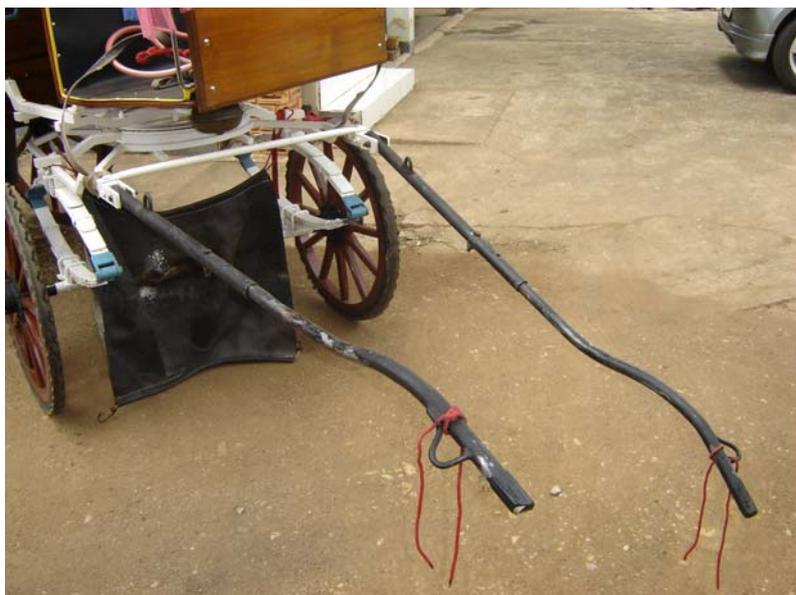
กระดิ่งรถม้าเปรียบเหมือนแตรรถ ส่งเสียงเตือนให้กับรถข้างเคียงที่ร่วมทางจราจร สามารถลดอุบัติเหตุขณะขับขี่ได้ เพราะรถม้าวิ่งช้าและต้องอาศัยการบังคับม้า เวลาส่งเสียงกริ่งจะต้องใช้เท้าเหยียบปุ่มที่อยู่ใต้เท้าของคนขับ

ภาพที่ 7

1.1.8 คานรถม้า

คานรถม้าเป็นส่วนที่เชื่อมต่อระหว่างรถม้าและม้า เพื่อลากจูงรถม้า บังคับม้าให้เคลื่อนไหว ขนาดความยาวของคานขึ้นอยู่กับช่วงตัวของรถม้า

ภาพที่ 8

1.1.9 ตะเกียงรถม้า

เป็นตะเกียงที่จุดด้วยน้ำมันก๊าด ใช้จุดเวลากลางคืนเพื่อไม่ให้เกิดอันตราย ปัจจุบันได้
ปรับเปลี่ยนมาใช้หลอดไฟเพื่อให้ความสว่างแทน

ภาพที่ 9

1.1.10 ม้า

รถม้าลำปางจะเทียมม้าเพียง 1 ตัวต่อ 1 คัน ส่วนมากนำมาจากจังหวัดเชียงใหม่ นครราชสีมา และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นม้าที่ปลดระวางแล้ว ส่วนม้าตามชายแดนไทย - พม่า และลาว เป็นม้า
แกลบ ซึ่งเป็นม้าที่ดีที่สุดสำหรับการวิ่ง

ภาพที่ 10

เครื่องม้า ประกอบด้วย

1.1.11 บังตา

ม้าเป็นสัตว์ที่ตื่นตกใจง่าย เมื่อต้องใช้ม้าขับขึ้นบดท้องถนน จะต้องปิดตาสองข้างด้วยบังตา เพื่อให้ม้ามองตรงไปข้างหน้า บังตาทำมาจากหนังควายฟอก

ภาพที่ 11

1.1.12 บังเทียน

ทำด้วยเหล็ก ใช้บังคับให้ม้าเดินซ้าย - ขวา โดยใช้ติดกับศรีษะม้า

ภาพที่ 12

1.1.13 ปะอก

ใช้รัดอกม้า แล้วนำไปต่อกับตัวม้า เพื่อให้ม้าลากตัวรถม้า ทำจากหนังเทียมและยางรถยนต์

ภาพที่ 13

1.1.14 เครื่องหลังและสายหาง

ใช้บังคับม้าและเบรกม้า โดยใช้รัดในช่วงปั้นท้ายม้า

ภาพที่ 14

1.2 การทำรถม้าจำลอง

ลำปางเป็นเมืองที่มีสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวคือ “รถม้า” ใครที่ได้ไปเยือนลำปางก็ต้องนั่งรถม้าชมรอบเมือง แต่จากความเจริญตามกาลเวลา ยวดยานต่างๆก็เริ่มมีหนาทาขึ้น ความจำเป็นในการใช้รถม้าจึงลดลง การลดน้อยถอยลงของรถม้านี้ ได้เกิดการคิดประดิษฐ์รถม้าจำลองเพื่อยังคงความเป็นเอกลักษณ์ ชุมชนบ้านต้นธงชัย เป็นชุมชนที่มีอาชีพขั้รถม้ามากที่สุดชุมชนหนึ่ง จากการสำรวจรายชื่อสมาชิกผู้ประกอบการรถม้าลำปาง มีสมาชิกจากชุมชนบ้านต้นธงชัย 32 คน นอกจากยี่ดอาชีพขั้รถม้าแล้ว ยังมีการรวมกลุ่มประดิษฐ์รถม้าจำลองเพื่อจำหน่ายเป็นที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว โดยใช้บ้านของลุงสมบูรณ์ วงศ์คำ เป็นที่รวมกลุ่ม และเป็นศูนย์กลางประสานงานภายในชุมชน สำหรับส่วนประกอบของรถม้าจำลอง ได้ย่ส่วนจากรถม้าจริง และถอดแบบส่วนประกอบของรถม้าเพื่อความสมจริง

ภาพที่ 15

ลุงสมบูรณ์ วงศ์คำ

ช่างทำรถม้าจำลอง ชุมชนบ้านต้นธงชัย

ส่วนประกอบที่สำคัญของรถม้าจำลอง มี 3 ส่วนคือ

1.2.1 ตัวม้า

ทำจากไม้ประเภทขนุน มะม่วง และฉำฉา โดยแกะสลักที่บ้านหลุก นิยมสูง 8 นิ้ว บนตัวม้าจะตกแต่งด้วยเครื่องสายรัด บังตา ห่วงบังเหียน สายรัดดอก เครื่องหลัง สายรัดท้อง สายเบรก สายหลัง และหมุดแต่งตามจุด

ภาพที่ 16

4.2.2 ตัวรถ

ประกอบด้วยล้อซึ่งทำมาจากแผ่นสังกะสีตัดแต่งและตัดเป็นวงกลม ส่วนกลางมีไม้ กลึงทำเป็นดุมโดยมีเส้นลวดสอดยึดเป็นซี่ และปิดวงล้อด้วยการใช้ยางพันเส้นรอบ จากล้อขึ้นไปเป็นส่วนที่เรียกว่าแหวน หนวดกึ่ง โม่สำหรับให้รถหมุน แม่แรงหรือโครงรถช่วงล่าง ที่นั่งผู้โดยสาร ที่วางเท้า โคมไฟ ที่นั่งสารถึ ส่วนหลังคาใช้หวายทำโครงแล้วปิดด้วยหนังเทียม

ภาพที่ 17

1.2.3. ฐาน

ถือเป็นส่วนเดียวที่ไม่เหมือนรถม้าจริง เพราะรถม้าจำลองจำเป็นต้องมีฐานวางเพื่อความสวยงาม ส่วนใหญ่ใช้ไม้อัดหุ้มด้วยผ้ากำมะหยี่ และใช้ไม้กลึงทำเป็นขาตั้งสูงกว่าพื้นเล็กน้อย

ภาพที่ 18

การทำรถม้าจำลองถือว่ายังเกิดขึ้นมาไม่นาน มีผู้รู้และช่างผู้เชี่ยวชาญน้อย ซึ่งในขณะนี้ทางจังหวัดลำปางได้สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการผลิตและเผยแพร่ให้มากขึ้น เพื่อให้มีการสืบทอดทั้งประวัติความเป็นมาจนถึงลักษณะส่วนประกอบของรถม้าต่อไป

2. แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง การใช้กระบวนการเรียนรู้ค้นหาคำความรู้และสิ่งประดิษฐ์หรือชิ้นงาน ส่วนกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การใช้กระบวนการคิดและกระบวนการทางสังคม/กระบวนการกลุ่ม ค้นคว้าความรู้ หาผลผลิต

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่นำมาศึกษาคือ การเรียนรู้ทางศิลปะ การเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบจากตัวแบบและทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎีและแนวคิดเหล่านี้สามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ สาระทัศนศิลป์ในโรงเรียนได้

2.1 การเรียนรู้ทางศิลปะ

การเรียนรู้ทางศิลปะเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความรู้ หรือการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัยและคุณค่า หรือคุณสมบัติด้านจิตพิสัยซึ่งได้แก่ ความซาบซึ้งและการเห็นคุณค่า เนื่องจากความรู้ดังกล่าวเป็นศาสตร์หรือสาขาวิชาที่มีเนื้อหาสาระด้านสุนทรีย์เป็นหัวใจสำคัญ ดังที่เดวิด เอกเคอร์ (David Ecker) ได้กล่าวว่า ความรู้ทางศิลปะนั้นเป็นกระบวนการเชิงคุณภาพ เห็นได้จากผลงานศิลปะที่ศิลปินได้มีการใช้ระบบเส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และมวลออกมาเป็นผลงานที่มีคุณภาพตามที่ต้องการจนสามารถมองเห็นคุณสมบัติการเลือกสรร การควบคุมกระบวนการ และผลสำเร็จ สามารถแบ่งเป็นหมวดหมู่ เป็นแบบอย่างได้ ความรู้และคุณค่านี้จึงเป็นความรู้ที่ผสมผสานกัน (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ , 2550)

อารี สันทรวี (2545) ได้สรุปว่า การเรียนรู้ทางศิลปะเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านทักษะพิสัย และด้านจิตพิสัย

1. ด้านพุทธิพิสัย เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านสมองของผู้เรียนจากการไม่รู้ ไม่เข้าใจโดยการเน้นหาเหตุผลเป็นเรื่องสำคัญ การสอนศิลปะให้ยึดเหตุผลที่สอดคล้องกับสภาพของสังคม เป็นการเรียนรู้จากส่วนรวมมาส่วนย่อย เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยประสบการณ์หลายๆด้าน ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นหาเหตุผลและกฎเกณฑ์จากการพิจารณาการทำงานซึ่งจะเป็นทั้งปัญหาและการช่วยทำให้เกิดการทำงาน โดยใช้ธรรมชาติรอบตัวเป็นแม่บทหรือตัวแบบ เพราะความรู้ความเข้าใจต่อศิลปะและธรรมชาติเป็นพื้นฐานสำคัญทางสุนทรีย์ภาพ ดังนั้น ความรู้ทางศิลปะจึงมีคุณค่าผสมผสานอยู่

2. ด้านทักษะ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนด้านทักษะ ทั้งการพูด ความคิด การปฏิบัติ การเขียน คือการทำให้ผู้เรียนมีทักษะต่างๆอย่างฉับไว โดยการฝึกแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาในงาน การประดิษฐ์ การฝึกพูด การวิจารณ์งาน การกำหนดปัญหาให้ผู้เรียนคิดค้นซึ่งทักษะด้านการปฏิบัตินี้ถือว่าเป็นพฤติกรรมสำคัญของการเรียนรู้ด้านศิลปะ เพราะธรรมชาติของวิชาศิลปะมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนได้หลายทาง และเป็นสิ่งที่ฝังแน่นกับผู้เรียนอย่างแท้จริง

3. ด้านจิตพิสัย เป็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณลักษณะด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของคนซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมรับรู้และการเรียนรู้ในเชิงคุณภาพ 3 ด้านคือ การรับรู้ทางทัศน์ การเลือกตัวเลือกที่พึงพอใจ และความเฉียบไวในแบบอย่างของศิลปะ

3.1 การรับรู้ทางทัศน์ ได้แก่ ทักษะการรับรู้ด้านการเห็น เป็นมิติหนึ่งของพฤติกรรมมนุษย์ที่ช่วยให้มนุษย์เกิดความเข้าใจและเป็นหนทางสู่ความรู้ ความเข้าใจ

3.2 การเลือกตัวเลือกที่พึงพอใจ หมายถึงทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเห็นว่าสิ่งหนึ่งงามหรือไม่งาม ชอบหรือไม่ชอบ โดยเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่ง คุณสมบัติ

ของผู้รับรู้ เช่น อายุ เพศ พื้นฐานการศึกษา การค้นคว้าเกี่ยวกับการเลือกตัวเลือกที่พึงพอใจจะเพิ่มพูนขึ้นโดยอาศัยวิธีการต่างๆคือ การสร้างความคุ้นเคย การใช้ศิลปะวิเคราะห์ การใช้กิจกรรมศิลปะปฏิบัติ

3.3 ความเฉียบไวในแบบอย่างของศิลปะ เป็นการรับรู้อย่างฉับพลัน หรือความไวในการรับรู้แบบอย่างของศิลปะ การที่เด็กพัฒนาความเฉียบไวต่อแบบอย่างของศิลปะนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการคือ พัฒนาการความสามารถในการรับรู้ของเด็กเอง และประสบการณ์ทางศิลปะที่ผ่านมาของเด็ก การที่ศิลปะจะช่วยสร้างสติปัญญา ความคิดให้แก่เด็กนั้นต้องมีการเรียนการสอน มิใช่เกิดขึ้นในตัวเด็กเอง ศิลปะที่ต่างแขนงกัน (ทัศนศิลป์ , ดนตรี , การแสดง) ต่างก็เสริมประสบการณ์ด้านความคิดและความเฉียบไวต่อแบบอย่างศิลปะให้แก่เด็ก

2.2 การเรียนรู้โดยการสังเกตและการเลียนแบบจากตัวแบบ

การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือลอกเลียนแบบ แต่เนื่องจากคนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ ดังนั้น การเรียนรู้จึงเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันไม่จำกัดว่าเป็นบุคคล อาจหมายถึงตัวแบบสัญลักษณ์ หนังสือ ตัวแบบในโทรทัศน์ เป็นต้น การเรียนรู้โดยการสังเกตไม่ใช่การลอกแบบจากสิ่งที่สังเกตโดยที่ผู้เรียนไม่คิด ดังนั้น คุณสมบัติของผู้เรียนจึงมีความสำคัญเช่น ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถที่จะรับรู้สิ่งเร้า และสร้างรหัส หรือกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความทรงจำระยะยาว สามารถเรียกใช้ในขณะที่ยังสังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ (สุรางค์ โค้วตระกูล , 2544)

การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบ มีขั้นตอนดังนี้

2.2.1 ขั้นตอนของการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ มี 2 ขั้นตอนคือ ขั้นแรกเป็นการได้รับมาซึ่งการรับรู้มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ ผู้เรียนจะต้องเลือกสังเกตสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ โดยผู้เรียนจะต้องมีการเข้ารหัสเก็บไว้ในความทรงจำระยะยาวอย่างถูกต้อง ทำให้สามารถแสดงพฤติกรรมได้ ขั้นที่สองเป็นขั้นการกระทำขึ้นอยู่กับผู้เรียน ซึ่งอาจจะกระทำหรือไม่ก็ได้

2.2.2 กระบวนการสำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบ มีทั้งหมด 4 อย่างคือ

2.2.2.1 ความใส่ใจ มีความสำคัญมากที่จะทำให้เกิดการสังเกตหรือการเลียนแบบ ผู้เรียนจะต้องรับรู้ส่วนประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมของผู้ที่เป็นตัวแบบ องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อความใส่ใจของผู้เรียน เช่น เป็นผู้มีเกียรติสูง ความสามารถสูง การแต่งกายดี มีอำนาจที่จะให้รางวัลหรือลงโทษ เป็นต้น

2.2.2.2 การจดจำ การที่ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบได้นั้นผู้เรียนจะต้องบันทึกสิ่งที่ตนสังเกตจากตัวแบบไว้ในความจำระยะยาว ผู้สังเกตที่สามารถอธิบายพฤติกรรมหรือการกระทำของตัวแบบด้วยคำพูด หรือสามารถมีภาพลักษณ์ในสิ่งที่ตนสังเกตเป็นภาพในใจได้จะเป็นผู้ที่สามารถจดจำ และเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบได้ดีกว่าผู้ที่ดูเฉยๆ

2.2.2.3 การแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนแปรภาพลักษณ์หรือสิ่งที่จดจำไว้เป็นรหัสถ้อยคำ แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำเหมือนตัวแบบ ในขั้นของการแสดงพฤติกรรมแต่ละคนมีความแตกต่างกัน อาจทำได้ดีกว่าตัวแบบ เหมือนตัวแบบ คล้ายคลึง หรือไม่สามารถแสดงได้เหมือนตัวแบบเลยก็ได้

2.2.2.4 แรงจูงใจ เป็นแรงเสริมที่จะให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบด้วยความคาดหวังถึงผลประโยชน์จากพฤติกรรมนั้น เช่น คำชมเชย การได้รับรางวัล เป็นต้น ดังนั้นแรงเสริมด้วยตนเองจะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2.2.3 การสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกตและการเลียนแบบมีหลักการทั่วไปดังนี้

2.2.3.1 บังชี้วัตถุประสงค์ที่จะให้นักเรียนแสดงพฤติกรรม หรือเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

2.2.3.2 แสดงตัวอย่างของการกระทำหลายๆตัวอย่าง

2.2.3.3 ให้คำอธิบายควบคู่ไปกับการให้ตัวอย่าง

2.2.3.4 ชี้แนะขั้นตอนของการเรียนรู้โดยการสังเกตแก่นักเรียน

2.2.3.5 จัดเวลาให้นักเรียนมีโอกาสที่จะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบเพื่อจะได้ดูว่านักเรียนสามารถที่จะกระทำโดยการเลียนแบบได้หรือไม่

2.2.3.6 ให้แรงเสริมแก่นักเรียนที่สามารถเลียนแบบได้อย่างถูกต้อง

2.3 ทฤษฎีแรงจูงใจ

แรงจูงใจหมายถึง องค์ประกอบที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย สาเหตุของพฤติกรรม แยกออกเป็นแรงจูงใจภายใน ซึ่งหมายถึง แรงจูงใจที่มาจากภายในตัวบุคคล แรงจูงใจภายนอก ซึ่งหมายถึง แรงจูงใจที่ได้รับแรงเสริมชนิดต่างๆเช่น คำชม รางวัล และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งหมายถึง แรงจูงใจที่เป็นแรงขับให้บุคคลพยายามที่จะประกอบพฤติกรรมตามมาตรฐานที่ตนได้ตั้งไว้

ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจมี 3 ทฤษฎีคือ

2.3.1 ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม โดยถือหลักของความสมดุล ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์แสวงหาสถานภาพที่สมดุลอยู่เสมอ แรงจูงใจหรือแรงขับนี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ แรงจูงใจทางสรีระ และแรงจูงใจทางจิตวิทยา

2.3.2 ทฤษฎีมนุษยนิยม แบ่งเป็น 5 ประเภทตามความต้องการจากต่ำไปสูงได้แก่ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่า ความต้องการรู้จักตัวเองและพัฒนาตนเองที่ตามศักยภาพของตน

2.3.3 ทฤษฎีพุทธิปัญญานิยม เชื่อว่ากระบวนการรู้คิดมีส่วนทำให้เกิดพฤติกรรมที่มีเป้าหมาย เน้นความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมและความรู้ความเข้าใจ

3. กระบวนการเรียนรู้

ในสภาพการเรียนรู้ต่างๆ ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ ๓ ประการ ด้วยกัน คือ ตัวผู้เรียน เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นตัวเร้า และการกระทำหรือการตอบสนอง โดยมีลำดับขั้นในกระบวนการเรียนรู้ 7 ขั้น ดังนี้

1. เกิดแรงจูงใจ แรงจูงใจมีผลให้แต่ละคนไวต่อการสัมผัสสิ่งเร้าแตกต่างกันเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางและความเข้มของพฤติกรรมและเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้น สำหรับการเรียนรู้
2. กำหนดเป้าประสงค์ เมื่อมีแรงจูงใจเกิดขึ้นแต่ละบุคคลก็จะกำหนดเป้าประสงค์ที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจ บางครั้งอาจกำหนดขึ้น เพื่อสนองความต้องการทางสรีระ หรือบางครั้งเพื่อสนองความต้องการทางสังคม
3. เกิดความพร้อม ความพร้อมในการเรียนของบุคคลนั้นจะต้องอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ หลายประการ อาทิเช่น ความเจริญเติบโตของโครงสร้างทางร่างกาย การจูงใจ ประสบการณ์ด้วย เป็นต้น เรื่องของความพร้อมนั้นนับว่า เป็นสิ่งจำเป็นมากที่จะต้องดีก่อนที่จะเกิดการเรียนรู้
4. มีอุปสรรค อุปสรรคเป็นสิ่งที่ขวางกั้นระหว่างพฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจกับเป้าประสงค์ การที่ไม่สามารถไปถึงเป้าหมายได้จะก่อให้เกิดความเครียดและจะเกิดความพยายามที่จะหาวิธีการแก้ปัญหาซึ่งจะทำให้เกิด การเรียนรู้ขึ้น
5. การตอบสนอง เมื่อบุคคลมีแรงจูงใจ มีเป้าประสงค์ เกิดความพร้อม และเผชิญกับอุปสรรคเข้าก็จะมีพฤติกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นพฤติกรรมนั้นอาจเริ่มด้วยการตัดสินใจ เกิดอาการตอบสนองที่เหมาะสมทดลองทำแล้วปรับปรุงแก้ไขการตอบสนองนั้น
6. การเสริมแรง หมายถึง การได้รางวัลหรือให้สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความพอใจ ซึ่งปกติผู้เรียนจะได้รับ หลังจากที่ตอบสนองแล้ว
7. การสรุปความเหมือน หลังจากที่สามารถตอบสนองหรือหาวิธีการที่จะมุ่งสู่เป้าประสงค์ได้แล้ว ก็แสดงว่าผู้เรียนเกิดความสามารถที่จะสรุปความเหมือนระหว่างสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีมาก่อน กับปัญหาหรือสถานการณ์ที่เพิ่งจะพบใหม่ ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตของพฤติกรรม การเรียนรู้ให้กว้างขวางออกไป

3.1 ชนิดของการเรียนรู้

แกนเย (Gane) ได้แบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 8 ประเภท นับตั้งแต่การเรียนรู้แบบพื้นฐานไปจนถึงการเรียนรู้ที่ซับซ้อน ดังนี้

1. การเรียนรู้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์

2. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเชื่อมโยง การตอบสนองที่เหมาะสมต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ โดยที่เมื่อได้ตอบสนองอย่างถูกต้องหรือเหมาะสมก็จะได้รับรางวัล หรือตัวเสริมแรง หรือเกิดความพอใจ หรืออยากตอบสนองเช่นนั้นซ้ำ ๆ การเรียนรู้แบบนี้ต่างจากการเรียนรู้แบบแรก เพราะการตอบสนอง การเรียนรู้ในลักษณะนี้เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ ส่วนแบบแรกการตอบสนองเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจและการเรียนรู้แบบนี้จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสมองที่สูงกว่า ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้ดังกล่าวอาจสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1) การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนองจะค่อย ๆ พัฒนาขึ้น ทีละ

น้อย

2) การตอบสนองของผู้เรียนที่แสดงตอบโต้สิ่งเร้านั้นจะเป็นการตอบสนองที่ ผู้เรียนมีความมั่นใจมากขึ้นตามโอกาสที่ได้กระทำซ้ำ ๆ

3) การเรียนรู้แบบนี้ จะเป็นการเชื่อมโยงการตอบสนองบางอย่างต่อสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง สิ่งเร้าอื่น ๆ จะไม่มีความหมายที่จะทำให้เกิดการตอบสนองเช่นเดียวกับที่ได้ตอบโต้สิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้น

4) สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบนี้ ก็คือ รางวัลหรือตัวเสริมแรง คือว่ารางวัลจะทำให้ผู้กระทำเกิดความพอใจ และเป็นการเพิ่มโอกาส ที่จะทำให้เกิดการตอบสนองเช่นนั้นซ้ำอีกในทางตรงข้ามเราจะไม่ให้รางวัลต่อการตอบสนองที่เราไม่ต้องการ ซึ่งจะมีผลให้การตอบสนอง ที่เราไม่ต้องการนั้นค่อย ๆ ลดและยุติลงในที่สุด

3. การเรียนรู้ด้านทักษะหรือด้านกลไก เป็นการเรียนรู้ทำนองเดียวกับแบบที่ 2 แต่มีความซับซ้อนมากขึ้น เพราะประกอบด้วยความสัมพันธ์ และการตอบสนองตั้งแต่ 2 คู่ขึ้นไป และเห็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนองในรูปของการใช้กลไกของกล้ามเนื้อและทักษะ

4. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ด้านถ้อยคำ การเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับแบบที่ 3 แต่ต่างกันว่า การตอบสนอง ต่อสิ่งเร้า ในแบบที่ 1 เป็นการใช้กลไกกล้ามเนื้อ ส่วนแบบที่ 4 เป็นเรื่องของการใช้ถ้อยคำ การเรียนรู้แบบนี้เป็น ความสำคัญของภาวะภายใน มากกว่าแบบที่ 3

5. การเรียนรู้เพื่อแยกความแตกต่าง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะต้องแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งเร้า เพื่อจะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นให้ถูกต้อง การเรียนรู้ที่จะมีเรื่องของการจัดการสัมผัสเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ตัวอย่างของการเรียนรู้แบบนี้ ก็ได้แก่การที่ครูซึ่งสอนในชั้นเรียนสามารถเรียกชื่อผู้เรียนแต่ละคนได้ถูกต้อง นักเรียนจะเรียนรู้ความแตกต่างของ พืช สัตว์ และสารเคมี หรือหินชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันได้ เด็กเล็ก ๆ เรียนรู้ที่จะแยกความแตกต่างของสี รูปร่างของสิ่งของ อักษร คำ จำนวน สัญลักษณ์ เป็นต้น การเรียนรู้เพื่อแยกความแตกต่างนี้ อาจเป็นการเรียนรู้เพื่อแยกความแตกต่างระหว่างสายโซ่ของความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า และการตอบสนองตั้งแต่ 2 คู่ขึ้นไป

6. การเรียนรู้สังกัป การเรียนรู้สังกัปเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียน จะจัดประเภทของสิ่งเร้าโดยพิจารณาจากคุณสมบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับสี, รูปร่าง, ขนาด, จำนวน ฯลฯ เป็นหลัก ผู้เรียนต้องเรียนรู้สิ่งที่คล้ายกัน สามารถสรุปความเหมือน และแยกความแตกต่างของ สิ่งเร้ามีข้อสังเกตว่าการเรียนรู้สังกัปนี้ การตอบสนองของผู้เรียนไม่ได้เป็นการเชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพของสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง หากแต่ จะเป็นการเชื่อมโยงกับคุณสมบัติทางนามธรรมของสิ่งเร้านั้น ๆ แกนเยื่อว่าการเรียนรู้แบบต่างๆ ที่กล่าวมาทั้ง 5 ประเภทข้างต้น จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ชนิดนี้

7. การเรียนรู้กฎหรือหลักการ เป็นสายโซ่ของความสัมพันธ์ของสังกัป ตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไป เช่น เมื่อเกิดสังกัป ความยาวของเส้นตรง และเกิดสังกัปเกี่ยวกับความยาว ความกว้างของสี่เหลี่ยม เราก็สามารถตั้งเป็นกฎของการหาพื้นที่ของรูปสี่เหลี่ยมในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างความยาว และความกว้างได้ ตัวอย่างของกฎอื่น ๆ หรือในวิชาพีชคณิต $xa + xb = x(a + b)$ เป็นต้น

8. การเรียนรู้การแก้ปัญหา การแก้ปัญหา หมายถึง การคิดหรือการขยายความคิดออกไปเพื่อหากฎใหม่ ๆ (ซึ่งอาจเกิดจากการรวมกฎที่มีอยู่ก่อน เข้าเป็นความสัมพันธ์ใน รูปแบบใหม่นั้นเอง) ฉะนั้นจะเห็นว่า การแก้ปัญหาเป็นการเรียนรู้ ที่ต้องอาศัยความคิด การแก้ปัญหาและการคิด จึงมีความสัมพันธ์กัน อย่างแยกไม่ออก

จะเห็นว่านักจิตวิทยาพยายามแบ่งการเรียนรู้ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ซึ่งยังมีอีกหลายท่านที่แบ่งประเภทของการเรียนรู้แตกต่างจากที่กล่าวมา อย่างไรก็ตาม ชนิดของการเรียนรู้ที่นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ มีความเห็นพ้องกันนั้น อาจจำแนกออกได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 แบบ ด้วยกัน คือ

- 1) การเรียนรู้สั่งกับ
- 2) การเรียนรู้ทักษะ
- 3) การเรียนรู้เจตคติ
- 4) การเรียนรู้การแก้ปัญหา และการคิด

ในจำนวนการเรียนรู้ทั้ง 4 ประเภทนี้ การเรียนรู้สั่งกับและทักษะจะเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าการเรียนรู้เจตคติความซาบซึ้ง และการเรียนรู้การแก้ปัญหาและการคิด

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมาย ปัจจัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

- 3.1.1 การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
- 3.1.2 การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
- 3.1.3 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
- 3.1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981) และรีเดอร์ (Reeder, 1974) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วม ว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

นอกจากนี้ สุชาติ จักรพิสูทธิ์ (2547) ได้ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคมองค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้ว่าตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นจาก เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความเสนาหา

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการเราให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจ เข้าร่วมกิจกรรม

4.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น เกิดจากปัจจัยดังนี้

คูฟแมน (Koufman , 1949) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ ประยูร ศรีประสารณ์ (2542) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมได้ ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร

4.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

ฟอร์นารอฟ (Fornaroff , 1980) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล
2. การดำเนินงาน
3. การใช้บริการจากโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

อภิญญา กังสนารักษ์ (2544) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้

ส่วน อคิน รพีพัฒน์ (2547) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2547) ได้สรุปและนำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การคิด
2. การตัดสินใจ
3. การวางแผน
4. การลงมือปฏิบัติ

ลักษณะที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การวางแผน

3. การดำเนินงาน
4. การประเมินผล
5. การบำรุงรักษา และพัฒนาให้คงไว้

จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมดสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมี 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข
2. ตัดสินใจกำหนดความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญ
4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
5. ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือ สนับสนุนการดำเนินงาน
6. ประเมินผล

4.4 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

จากขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น บนพื้นฐานของการเข้ามามีส่วนร่วม ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2547) ได้นำเสนอความคิดเห็นผ่านบทความ “แลหน้าเศรษฐกิจสังคมไทย” สรุปการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนได้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่รัฐเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการมองมาจากเบื้องบนหรือจากรัฐ ประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับนโยบายและปฏิบัติตาม
2. การมีส่วนร่วมที่เกิดจากความต้องการของประชาชนด้วยความสมัครใจโดยที่รัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำหรือคอยอำนวยความสะดวกเท่านั้น

วิจิต นันทสุวรรณ และจางงัค แรกพินิจ (2541) ได้นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ เกิดจากความสามารถและความต้องการของคนในชุมชน ที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างไม่มีขีดจำกัดของระยะเวลา สถานที่ เพศ และอายุ เป็นการเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยที่ แท้จริง ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทหลักในการจัดการศึกษา ทั้งนี้รูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวทางนี้ ต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 อย่างที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร โดยมีกระบวนการดำเนินการ คือ

1. การวิเคราะห์ – สังเคราะห์ ปัญหาชุมชน
2. หาทางออกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. ดำเนินการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ไขปัญหามีอยู่
4. ประเมินผลกิจกรรม

โดยการกำหนดเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนรู้ จะเริ่มจากจุดเล็กๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน แล้วขยายออกไปสู่เนื้อหาหรือกิจกรรมที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทั้งหมด

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งโรงเรียนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่สัมพันธ์ และสอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพชุมชน สนองความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น โดยบุคคลในท้องถิ่น เช่น ประชาชนชาวบ้าน ผู้รู้ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและประเมินผล

3. รูปแบบการเชื่อมประสานการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะกับชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง มีองค์กรชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้ร่วมกัน มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ตามที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น นอกจากจะเป็นการมีส่วนร่วมทั้งโรงเรียนในการพัฒนา การจัดการเรียนการสอนแล้ว นอกจากจะเป็นการมีส่วนร่วมทั้งโรงเรียนในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังเป็นไปในลักษณะของการร่วมกันจัดการศึกษาให้แก่คนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้น ๆ ด้วยบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในระดับสูง

5. การจัดการเรียนการสอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษา

5.1 ความหมายและองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนถือเป็นหัวใจของการศึกษา เพราะการจัดการเรียนการสอนเป็นวิถีทางที่นำผู้เรียนไปสู่จุดประสงค์ของการเรียน ได้มีหน่วยงานทางการศึกษา และนักวิชาการทางการศึกษาให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

สมพิช วงษ์แหยม (2535) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง แผนหรือขั้นตอนแสดงรายละเอียด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ครูทราบว่าต้องวางแผนการสอน จัดสถานการณ์ และประเมินผลการเรียนการสอนอย่างไร ผู้เรียนจึงจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

บุญชม ศรีสะอาด (2537) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนมีความหมายหลายอย่าง เช่น หมายถึงการถ่ายทอดความรู้ การฝึกให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาต่างๆ การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นต้น

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537) ได้กล่าวถึงความหมายของการสอนว่า คือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนด ซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน

กรมวิชาการ (2542) กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนนักเรียน การถ่ายทอดความรู้ ความคิด หรือแนวปฏิบัติจากครูผู้สอนไปสู่ผู้เรียน ด้วยวิธีการตามที่ครูผู้สอนได้เลือกสรรแล้ว

กาญจนา เกียรติประวัติ (2542) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนคือ กระบวนการต่างๆที่บุคคลได้กระทำ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้องกวมทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สิ่งสำคัญคือกระบวนการนี้ต้องช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถปรับตนเองให้มีชีวิตที่สงบสุขด้วย

ทั้งนี้ ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถสรุปได้ว่า หมายถึง แผนหรือขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ระหว่างครูผู้สอน นักเรียน ที่มีการกำหนดเป้าหมาย และแนวปฏิบัติจากครูผู้สอนไปสู่ผู้เรียนไว้อย่างชัดเจน การจัดการ

เรียนการสอน ควรมีการเตรียมการสอน การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับจุดหมาย หลักการ และโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในเนื้อหาวิชานั้นๆ

5.2 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ ดังที่ สุมิตร คุณานุกร (2543) ให้ความเห็นว่า หลักสูตรจะไม่สัมฤทธิ์ผลถ้าปราศจากการสอนของครู ครูเป็นตัวจักรสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ การเอาใจใส่ต่อการสอน และการสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกวิธีสอนที่เหมาะสม การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผลการเรียน ได้มีนักการศึกษาและผู้รู้กล่าวถึงหลักและองค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

สุจริต เพียรชอบ (2532) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนไว้ 6 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการสอน ประกอบด้วย การบันทึกการสอน การนำหลักสูตรไปใช้ การใช้แผนการสอน คู่มือครู
2. การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน ประกอบด้วย พฤติกรรมการเรียนรู้ หลักการเกี่ยวกับการพัฒนาและใช้วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เทคนิคการประเมินผลผู้เรียน การเขียนข้อสอบจากวัตถุประสงค์
3. การเลือกวิธีและเทคนิคการสอน ประกอบด้วย วิธีสอน การนำเข้าสู่บทเรียน การตั้งคำถาม การสร้างความสนใจ
4. การผลิตและใช้สื่อการสอน ประกอบด้วย การเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา วิธีการรักษาสื่อการสอน การผลิตสื่อการสอนแบบง่ายๆ
5. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย การเลือกรูปแบบและวิธีการประเมินผล การสร้างและเลือกใช้เครื่องมือทดสอบชนิดต่างๆ การออกข้อสอบปรนัยและอัตนัย
6. การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ประกอบด้วย การสอนซ่อมเสริม การให้การปฐมนิเทศ การจัดมุมหนังสือ การใช้กิจกรรมเสริม

อึ้ง บัตรี (2542) กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากเรียนจบ
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และประสบการณ์ที่ต้องการได้รับ
4. ยุทธศาสตร์การสอน หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่นๆตามจุดประสงค์ และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
5. วัสดุอุปกรณ์และการสื่อสาร หมายถึง เครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุต่างๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์และอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพ และประสิทธิภาพการเรียนการสอน
6. การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการจัดการเรียนการสอน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2547) กล่าวถึงองค์ประกอบของการสอนไว้ 3 ประการได้แก่ ครู นักเรียน และสิ่งที่จะสอน สรุปได้ดังนี้

1. ครู เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่ดี และรู้จักเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้
2. นักเรียนหรือผู้เรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญเท่ากับผู้สอน ความสำเร็จในการศึกษาเป็นเป้าหมายสำคัญของผู้สอน ผู้สอนจึงควรเป็นผู้แนะนำ แนะนำ และจัดมวลประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด
3. สิ่งที่จะสอน ได้แก่ เนื้อหาวิชาต่างๆ ครูจะต้องจัดเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์กัน น่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น และสภาพแวดล้อมต่างๆของการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการสอนมีทั้งองค์ประกอบรวมและองค์ประกอบย่อย องค์ประกอบรวมเป็นส่วนสร้างให้เกิดการสอน ส่วนองค์ประกอบย่อยเป็นส่วนเสริมให้การสอนมีความสมบูรณ์ มีประสิทธิภาพ และมีคุณค่าแก่ผู้เรียน

5.3 การจัดการเรียนการสอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษา

ศิลปะเป็นเรื่องราวของความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และจินตนาการ ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะ ครูผู้สอนจำเป็นต้องใช้วิธีการที่จะเร้าให้เด็กเกิดอารมณ์ เกิดแรงบันดาลใจ เพื่อให้สามารถสร้างผลงานศิลปะที่มีคุณภาพ ผู้สอนจะต้องแสวงหาถ้อยคำที่กระตุ้นให้เด็กคิด เกิดอารมณ์ตื่นเต้น หตู่เสียใจ สลดใจ หลีกเลียงถ้อยคำที่จะเป็นอุปสรรคหรือขัดขวาง หรือสกัดกั้นความคิดของเด็ก ความเป็นอิสระในการแสดงออกของเด็ก แต่ควรเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเองในการแสดงออกซึ่งแนวคิด และวิธีการของตนเอง

ชวลิต ดาบแก้ว และสุภาวดี เหมทานนท์ (2545) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะที่ใช้กันอยู่ในโรงเรียนว่ามีอยู่ 3 แบบด้วยกันคือ

1. การสอนแบบ Direct Method เป็นวิธีสอนแบบครูบอกให้นักเรียนทำโดยตรงให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎหรือตามคำแนะนำของครู เป็นวิธีการลอกแบบ
2. การสอนแบบ Free Expression Method เป็นวิธีที่ปราศจากการบังคับควบคุม ให้อิสระอย่างเต็มที่
3. การสอนแบบ Meaningful Art Method มีความมุ่งหมายที่จะให้การสอนศิลปะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับสังคม ให้เห็นว่าศิลปะมีความสำคัญต่อสังคม ในด้านการสอนนั้น ต้องการที่จะพัฒนาเด็กให้มีความรู้สึกในสิ่งที่ดีงามเป็นรายบุคคล และรู้จักคุณค่าของศิลปะที่มีต่อสังคม

วิบูลย์ จันทรแย้ม (2541) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะนั้น จะมีความแตกต่างจากวิธีการสอนวิชาสามัญอื่นๆ เพราะวิชาศิลปะเกี่ยวข้องกับการฝึกฝนปฏิบัติ ประการสำคัญคือ วิธีการเรียนการสอน ควรเป็นวิธีแก้ปัญหา และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้กับชีวิตจริง

วิรุณ ตั้งเจริญ (2539) กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนศิลปะนั้นนอกจากจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร เป้าหมาย การเรียนรู้ และกิจกรรมแล้ว ยังต้องทำความเข้าใจกับบุคลิกภาพและความพร้อมของเด็กแต่ละวัยหรือแต่ละตัวบุคคล เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมจัดสภาพแวดล้อม และสื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม

แมคฟี (McFee, 1961) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่มีต่อการทำงานศิลปะของเด็ก ซึ่งครูผู้สอนควรจะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะว่า จะต้องคำนึงถึงความพร้อมของเด็ก ความสามารถในการใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในการสร้างสรรค์งาน สภาพการณ์ในขณะที่ทำงาน และทักษะในการทำงานที่ผ่านกระบวนการรับรู้อย่างเป็นขั้นตอน

แชปแมน (Chapman , 1978) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะควรมีเป้าหมายในการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1. ปลูกฝังความรัก ความซาบซึ้ง และให้เห็นคุณค่าของมรดกทางศิลปะ
2. ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความพอใจในการสร้างสรรค์งานตามแบบอย่างเฉพาะตัว
3. ให้คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับสังคม

ในขณะเดียวกัน ครูผู้สอนจะต้องแสวงหาแนวคิด และการสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กได้มี

การทบทวนและตรวจสอบการสร้างสรรค์งานศิลปะ การใช้ภาษาในการวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะ การแสดงความคิดเห็นอย่างมีหลักเกณฑ์ และการทำความเข้าใจกับศิลปินและงานศิลปะในอดีต

ครูผู้สอนวิชาศิลปะให้แก่เด็กในระดับประถมศึกษาให้ได้ผล จะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในวิชาศิลปะอย่างถูกต้อง สามารถสร้างงานทางศิลปะได้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีสอน และมีความเข้าใจในธรรมชาติเด็ก ทั้งนี้เพราะเหตุว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปะให้แก่เด็กนั้น แตกต่างจากการสอนให้แก่ผู้ใหญ่ ดังนั้น ในการสอนศิลปะให้แก่เด็ก ครูผู้สอนจึงต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมกับเด็ก เพราะในการเรียน

การสอนนั้นสามารถปลูกฝังทัศนคติ นิสัย ความคิด และแบบแผนแห่งพฤติกรรมให้เด็ก เนื่องจากในช่วงประถมศึกษาเป็นช่วงเวลาแห่งพัฒนาการมีความสำคัญยิ่ง และพัฒนาการต่างๆที่ครูผู้สอนเป็นผู้ช่วยเสริมขึ้นนี้ จะติดตัวเด็กต่อไปจนเป็นผู้ใหญ่

5.4 วิธีการจัดการเรียนการสอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษา

ประเทิน มหาพันธ์ (2541) ได้กล่าวถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษาไว้ดังนี้

การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์

การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนศิลปะวิธีหนึ่งซึ่งมีคุณค่าแก่เด็กดังนี้

1. เปิดโอกาสให้เด็กเลือกแนวความคิด หรือเนื้อเรื่องของตนเองในการแสดงออก
2. เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระตามวิธีการของตนเอง
3. ให้สิทธิในการสร้างงานด้วยตนเอง

วิธีการจัดการเรียนการสอนศิลปะโดยมุ่งที่การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้มีอิสระทางปัญญาโดยสมบูรณ์ มีอิสระในการเลือก การแสดงออก และการสร้างงาน ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะในระดับประถมศึกษาโดยตรง

การสร้างงานทางศิลปะตามเรื่องที่กำหนด

ครูกับเด็กร่วมกันกำหนดชื่อเรื่องขึ้น แล้วให้เด็กในกลุ่มใช้เป็นเนื้อหาในการแสดงออกทางศิลปะ การที่เด็กได้มีโอกาสแสดงออกทางศิลปะตามชื่อเรื่องที่ได้ร่วมกันเลือกและเห็นว่ามีเหมาะสมนั้น ทำให้เด็กสามารถแสดงออกได้อย่างสมบูรณ์โดยมีข้อจำกัดในเรื่องประสบการณ์ ความถนัด ตลอดจนวัสดุที่ใช้ เพราะได้แสดงความสามารถในการแสดงออกตามขอบเขตที่ตนมีอยู่

การลอกแบบ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการลอกแบบคือ การทำให้เหมือนตัวแบบมากที่สุด การลอกแบบสามารถกระทำได้ทั้งเป็นรายบุคคลและกระทำเป็นกลุ่ม ผลของการลอกแบบคือ เด็กได้ฝึกความชำนาญในการสร้างผลงานทางศิลปะโดยใช้ตัวแบบเป็นสิ่งที่เร้าให้เด็กสร้างงานศิลปะ วิธีนี้ไม่ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์และมีอิสระ หากเน้นในเรื่องการลอกแบบให้เหมือนกับตัวแบบให้มากที่สุด (Russell and Waugaman , 1952)

การทำตามคำสั่ง

การสอนด้วยวิธีนี้ ครูเป็นผู้ออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตามเป็นขั้นๆในขณะที่เด็กทำกิจกรรม ครูเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงานของเด็กอยู่ตลอดเวลา ครูอาจออกคำสั่งเป็นคำพูดแล้วให้เด็กทำตาม หรือครูปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างเป็นขั้นๆ แล้วให้เด็กทำตาม เป็นการควบคุมแนวคิดของเด็กไม่ให้มีการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เด็กถูกควบคุมทั้งในช่วงที่สร้างงานในส่วนย่อย และการนำส่วนย่อยมารวมกันเป็นส่วนรวม อันเป็นการควบคุมการจัดองค์ประกอบภายในภาพ

การสอนโดยใช้แม่แบบ

การสอนโดยใช้แม่แบบ ได้แก่การสอนที่ครูหรือผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้สร้างแม่แบบขึ้น แล้วให้เด็กนำแม่แบบไปลอก โดยวิธีนำแม่แบบไปวางบนกระดาษ แล้วใช้ดินสอลากไปตามเส้นรอบนอกของแม่แบบดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีแม่แบบชนิดที่มีรอยปรุแสดงรูปร่างของสิ่งของ แล้วให้เด็กลากเส้นตามรอยนั้นๆ รวมถึงแม่แบบที่มีรูปร่างตามธรรมชาติรอบๆตัว

การสอนโดยใช้แบบฝึก

การสอนด้วยวิธีนี้ ครูเป็นผู้เตรียมบทเรียน โดยการวาดภาพบนกระดาษโดยใช้เพียงเส้นรอบรูปแล้วนำมาให้เด็กระบายสี แรเงา หรือตกแต่งภาพให้สวยงาม เป็นการฝึกหัดการใช้สีระบายภาพในบทเรียนสำเร็จรูป หรือในแบบฝึกหัดที่ครูได้จัดทำขึ้นแล้วอัดสำเนาไว้เป็นจำนวนมากๆ เพื่อให้เด็กฝึกหัดการระบายสี แรเงา รวมไปถึงการตกแต่งภาพให้สวยงาม

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการลอกแบบ การทำตามคำสั่ง และการสอนโดยใช้แบบฝึก เป็นการสอนโดยให้เด็กทำตามคำสั่งและมีตัวอย่างให้เด็กดู เด็กไม่มีโอกาสได้แสดงแนวคิดของตนเองอย่างมีอิสระ ไม่มีโอกาสได้ใช้จินตนาการของตน แต่เด็กได้มีโอกาสฝึกความชำนาญเฉพาะด้านในการสร้างงานศิลปะ ซึ่งก็จัดว่ามีความจำเป็นหากจะต้องเป็นความชำนาญที่ควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์

นอกจากนี้ ยังมีการจัดการเรียนการสอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษาโดยใช้งานศิลปะในท้องถิ่น หรือการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของชุมชนในท้องถิ่น จากบทความของ Elizabeth (Port Elizabeth , 2001) ที่กล่าวถึงหลักสูตรศิลปศึกษาในแถบแอฟริกาใต้ พบว่า ในระดับชั้นประถมศึกษานั้น นอกจากใช้หลักสูตรกลางของประเทศแล้ว ยังเพิ่มเรื่องราวของงานศิลปะพื้นบ้านในการพัฒนานักเรียนในด้านทักษะ , ความคิดสร้างสรรค์ และการพัฒนาทางด้านจิตใจ อันจะก่อให้เกิดความรักในงานศิลปะ ในรูปแบบของงานศิลปะ 2 มิติ จำพวกการวาดเขียน และงานศิลปะ 3 มิติจำพวกการปั้น รวมไปถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะในท้องถิ่นของตน ผ่านเอกสารข้อมูลและการทัศนศึกษา สอดคล้องกับองค์การยูเนสโก (UNESCO , 2007) ที่กล่าวถึงการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาในแถบเอเชียแปซิฟิกไว้ว่า นอกจากการเรียนการสอนตามรายวิชาที่ได้จัดไว้ ยังได้มุ่งความสำคัญไปที่การประชาสัมพันธ์แลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรม ในกลุ่มประเทศสมาชิกในรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรม ประเพณี และวัฒนธรรม อีกทั้งยังได้จัดโครงการ Seal of Excellence (UNESCO , 2006) ในแถบภูมิภาคเอเชีย เพื่อส่งเสริมช่างฝีมือด้านงานศิลปหัตถกรรม ในการใช้ทักษะดั้งเดิมรวมถึงวัสดุในท้องถิ่น ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมือช่วยในการสืบทอดองค์ความรู้พื้นบ้าน และช่วยอนุรักษ์ไว้ซึ่งความแตกต่างระหว่างภูมิภาค โดยงานศิลปหัตถกรรมที่ส่งเข้าร่วมโครงการใช้เกณฑ์ตัดสินทางด้านความประณีตงดงาม ได้มาตรฐาน สีสันขนบธรรมเนียมประเพณี และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

Almeida และ Barbosa (2006) ได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษาในประเทศบราซิล พบว่า นักเรียนได้เรียนศิลปะตามความสนใจผ่านรูปแบบงานศิลปะที่หลากหลาย ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เริ่มจากประวัติความเป็นมาทาง

วัฒนธรรม ศึกษาถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการยอมรับในวัฒนธรรมอื่น ทราบถึงแนวคิดในการสร้างงาน ศิลปะ กระบวนการสร้างงานศิลปะ การใช้วัสดุอุปกรณ์ โดยมีแหล่งท้องถิ่นช่วยเหลือสนับสนุน

พอจะสรุปเรื่องการจัดการเรียนการสอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษาได้ว่ามีหลักสำคัญเพื่อให้เด็กได้ แสดงออกทางศิลปะ และให้การแสดงออกดังกล่าวช่วยสร้างเสริมความเจริญงอกงามแก่เด็กในทุกๆด้าน ฉะนั้น ครูจึงไม่ควรดูผลงานของเด็กเพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปกว่านั้นว่า ผลงานของเด็กแสดงให้เห็นความงอก งามในด้านใดบ้าง นอกจากนั้นครูยังต้องพิจารณาถึงนิสัยการทำงานของเด็ก คอยส่งเสริมให้เด็กมีความงอกงามขึ้นใน ทุกๆด้าน โดยการสร้างความมั่นใจให้แก่เด็กในการแสดงออกอย่างอิสระในการทำงาน จัดหาวัสดุอุปกรณ์ไว้ให้อย่าง พอเพียง ทำให้เด็กสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ครูควรเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนหลายๆวิธี เพราะยังไม่มีแบบใดที่ดีที่สุดโดยไม่มีการแก้ไขปรับปรุง ครูจึงควรทดลองค้นคว้าวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันอยู่เสมอ (เลิศ อานันทนะ , 2538)

6. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

6.1 ความสำคัญ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สนุกสนาน ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และ สังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิง สร้างสรรค์ พัฒนาระบบการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของ ตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถ ทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

6.2 วิสัยทัศน์

การเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึง วิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นหาผลงานศิลปะสื่อ ความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการเรียนรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและสิ่งรอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ รสนิยมส่วนตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ใน บริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมทั้งของตนเองและวัฒนธรรมอื่น พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิริยา ตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจ มโนทัศน์ด้าน อื่นๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความเชื่อ ความศรัทธา ทางศาสนา ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ การเรียนรู้เทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนการเปิด โอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้คิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ดัดแปลงจินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเสริมสร้างให้ชีวิตมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ช่วยให้มีจิตใจดีงาม สมานที่
 แน่วแน่ สุขภาพกายและสุขภาพจิตมีความสมดุล เป็นรากฐานของการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ เป็นการยกระดับ
 คุณภาพชีวิตของมนุษยชาติ โดยส่วนตน และส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคมโดยรวม

6.3 กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ต้องการการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
 ตั้งแต่ผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนต้องเรียนรู้ให้ครบถ้วนด้วยสมอง กาย ใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองต่อเนื่อง
 ตลอดชีวิต ด้วยการจัดการให้ผู้เรียนขวนขวายหาความรู้ เพิ่มความรับผิดชอบ กล้าแสดงออก และเน้นการทำงาน
 เป็นกลุ่ม ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดสร้างแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นกลุ่มสาระศิลปะจึงเพิ่มประสบการณ์การ
 ทำงานจริงตามสภาพการณ์ให้มากยิ่งขึ้นไปตามช่วงชั้นปี

ในการจัดการเรียนรู้จะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาความฉลาดทางสติปัญญาและอารมณ์ ให้เห็นคุณค่าของ
 ตนเอง เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ เพิ่มการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้จริง
 เพิ่มโครงงานตามศักยภาพ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุข มีเสรีภาพในการเรียนและแสวงหาความรู้ได้เองตามความต้องการ

6.4 ยุทธศาสตร์การเรียนรู้

1. การเรียนรู้แบบพัฒนาความสามารถในกระบวนการคิดของผู้เรียน

เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องมีการใช้ข้อมูลทางศิลปะกับกระบวนการคิดของตนเอง และการเรียนรู้จะเกิดขึ้น
 ด้วยการตัดสินใจ / เลือกยุทธศาสตร์กระบวนการ / ประเมินตนเอง / วางแผนปฏิบัติงาน / ลงมือปฏิบัติงาน /
 ตรวจสอบและปรับปรุงผลงานอยู่เสมอ

- คิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ด้วยการสร้างแนวคิดใหม่ / แสวงหาพิจารณาทางเลือกอย่าง
 หลากหลาย / ประยุกต์ปรับเข้าหาแนวทาง / สำรวจทางเลือกที่เหมาะสม / ตั้งข้อตกลงร่วมกัน

- คิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ด้วยกระบวนการตรวจสอบ / ทำให้ชัดเจน / จัดระบบ / ให้เหตุผล /
 วิเคราะห์ / ทำให้กระจ่างชัด / ตั้งสมมติฐาน / ทำนาย / ประเมิน / สังเคราะห์

- คิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) วิธีนี้จะคิดด้วยการตั้งคำถาม คำถามตนเอง /
 เชื่อมโยงความคิดก่อนหน้าความคาดหวังและประสบการณ์ปัจจุบันเข้าด้วยกัน / แสวงหาพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสม

2. การเรียนรู้แบบการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ศิลปะด้วยการ
 เรียนรู้โดยการปฏิบัติ เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยการปฏิบัติ ทดลอง หาเหตุผลด้วยตนเอง สัมผัสจริงด้วยตนเอง
 สรุปลด้วยตนเอง เป็นประสบการณ์ตรง

3. การเรียนรู้แบบการประเมินตนเอง เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ศิลปะที่มีลำดับ
 ขั้นตอนไว้ชัดเจนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง หรือประเมินเพื่อนในชั้นเรียนอย่างมีเหตุมีผล

4. การเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหา เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ศิลปะที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาเอง หาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตั้งแต่การกำหนดปัญหาและค้นหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธี และขั้นตอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

5. การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงบูรณาการความรู้สหสาขา เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ศิลปะที่สามารถบูรณาการเชื่อมโยงความรู้และกระบวนการ ทั้งในกลุ่มสาระและระหว่างกลุ่มสาระ

6.5 การวัดและประเมินผล

หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการติดตามประเมินผลตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งใช้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน ที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ / กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ของตนเอง และใช้วิธีการประเมินจากสภาพจริง ด้วยวิธีการประเมินผลที่หลากหลาย มีการ

บันทึกผลการประเมินอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียนศิลปะอย่างต่อเนื่อง

ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงจำเป็นที่ผู้สอนจะต้องวัดผลและประเมินผลให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้านคือ ด้านความรู้ ทักษะ / กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

6.6 แหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้ คือ สถานที่ ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคล ซึ่งอาจมีการถ่ายทอด หรือบันทึกไว้ในสื่อต่างๆ เช่น หนังสือเรียน ตำรา หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ด้วยธรรมชาติของกลุ่มศิลปะที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รู้วิธีการแสวงหาความรู้ได้ทุกเวลา ทุกโอกาส และทุกสถานที่ ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างมากมายในปัจจุบัน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามมาตรฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะได้สะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษณพันธ์ เฟ็งศรี (2546) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้ประกอบการธมมาลำปาง ผลการศึกษาที่ได้ศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการจัดการ มีดังต่อไปนี้

ด้านบุคลากร พบว่าผู้ประกอบการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการดูแลและเลี้ยงม้าอย่างถูกต้องและความต้องการให้มีแหล่งฝึกหัดการขี่ม้าอย่างถูกต้องและเป็นระบบ

ด้านงบประมาณ ขาดงบประมาณในการลงทุนและขาดแหล่งเงินทุนหมุนเวียน รายได้ไม่แน่นอน ผู้ประกอบการมีความต้องการงบประมาณและแหล่งเงินทุนหมุนเวียน

ด้านวัสดุอุปกรณ์ ขาดอุปกรณ์บางอย่างในการผลิตธมมา เนื่องจากไม่มีโรงงานที่ผลิตธมมาที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมสำหรับเทียมธมมา ความต้องการของผู้ประกอบการคือต้องการศูนย์เพาะพันธุ์ม้าในการนำมาเทียมธมมา

ด้านการจัดการ ผู้ประกอบการไม่มียุทธศาสตร์ในการวางแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดการทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนารถม้าลำปาง ความต้องการของผู้ประกอบการ คือให้มีการวางแผนประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวและสนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนารถม้า

ฉันทธรณ์ สิทธิชุม (2547) ศึกษาเรื่อง เครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์อาชีพขี้อายจังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์อาชีพขี้อายประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง โดยองค์กรภาครัฐเป็นองค์กรเครือข่ายตรง มีบทบาทหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการอาชีพขี้อายผ่านทางสมาคมรถม้า องค์กรภาคเอกชนเป็นทั้งเครือข่ายตรงและเครือข่ายอ้อม หน่วยงานที่เป็นเครือข่ายตรงได้แก่ สมาคมรถม้าจังหวัดลำปาง ชมรมอนุรักษ์รถม้าลำปาง เครือข่ายวัฒนธรรมรถม้า กองทุนม้าลำปาง ธุรกิจผลิตภัณฑ์รถม้าลำปาง โดยมีบทบาทในการควบคุมดูแลและให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการอาชีพขี้อาย หน่วยงานที่เป็นเครือข่ายอ้อมได้แก่ ธุรกิจโรงแรมจังหวัดลำปาง สื่อมวลชนจังหวัดลำปาง และสมาคมท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมาใช้บริการรถม้า สำหรับประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปางเป็นทั้งเครือข่ายตรงและเครือข่ายอ้อม มีบทบาทหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์การให้บริการรถม้า และใช้บริการรถม้า

แนวทางความร่วมมือในการอนุรักษ์อาชีพขี้อายจังหวัดลำปาง องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์อาชีพขี้อายจังหวัดลำปางนี้ แผนงานอนุรักษ์อาชีพขี้อายจังหวัดลำปาง การส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพขี้อายด้านการตลาด โดยส่งเสริมด้านการขาย การประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมในการอนุรักษ์อาชีพขี้อาย รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพขี้อายด้านการเงิน และส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพขี้อายด้านวัสดุอุปกรณ์

สันติ วงศ์ดาว (2549) ได้ศึกษาเรื่อง ธุรกิจรถม้ากับการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง ศึกษาความสนใจ และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีต่อรถม้าลำปาง และศึกษาถึงลักษณะของการดำเนินธุรกิจรถม้าจังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่เดินทางมากับบริษัททัวร์ ภูมิลำเนาของนักท่องเที่ยวอยู่ในกลุ่มประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เนเธอร์แลนด์ เม็กซิโก ส่วนใหญ่เดินทางมาเพื่อพักผ่อน การใช้บริการรถม้าของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ได้ถูกระบุอยู่ในโปรแกรมทัวร์ การดำเนินธุรกิจรถม้า ผู้ดำเนินธุรกิจรถม้ามีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยวหรือฤดูกาลท่องเที่ยว ปัญหารายได้น้อยเป็นปัญหาที่ผู้ดำเนินธุรกิจรถม้าพบมากที่สุด ปัญหาอื่นๆ ที่พบมาก คือค่าใช้จ่ายมากเกินไป ขาดการสนับสนุนจากทางราชการ ทางหนึ่งผู้ดำเนินธุรกิจสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ก่อน คือ การรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมรถม้าจังหวัดลำปาง

อาคม ต้นตระกูล (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการถ่ายทอดความรู้อาชีพขี้อายจังหวัดลำปาง จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการอาชีพขี้อายส่วนมากมีรายได้ค่อนข้างน้อยและไม่เพียงพอต่อการครองชีพ เพราะประชาชนในท้องถิ่นไม่นิยมใช้บริการรถม้า ส่วนหนึ่งต้องหารายได้อื่นเสริม ผู้ประกอบการอาชีพขี้อายกล่าวว่าอาชีพนี้เป็นอาชีพต่ำ สังคมไม่ค่อยยอมรับ และการเลี้ยงม้าทำให้เกิดมลภาวะทางกลิ่นจากมูลของม้าและเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคที่เป็นอันตรายต่อคนและสัตว์ จากปัจจัยดังกล่าวจึงอาจเป็นเหตุให้การถ่ายทอดความรู้อาชีพขี้อายต้องล่มสลาย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับรถม้าลำปางกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (งชัยศึกษา) บ้านต้นงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร

1.1 ขอบเขตการวิจัย

- 1.1.1 พื้นที่วิจัย ได้แก่ สถานที่ดำเนินการวิจัยซึ่งใช้เป็นแหล่งจัดเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูล เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน และแหล่งแสดงกิจกรรมการวิจัยของทีมวิจัย มี 2 แห่ง คือ
- 1.1.2 โรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (งชัยศึกษา) ใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า จัดประชุมและฝึกกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ
- 1.1.3 หมู่บ้านต้นงชัย ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวของรถม้าลำปาง อันจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อผู้เรียน
- 1.1.4 ผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งสิ้น 40 คน
- 1.1.5 ครูผู้สอนโรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (งชัยศึกษา) จำนวน 3 คน
- 1.1.6 นักเรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (งชัยศึกษา) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 25 คน
- 1.1.7 กรรมการสถานศึกษา จำนวน 3 คน (ประธานกรรมการ 1 คน ผู้แทนศิษย์เก่า 1 คน และผู้แทนผู้ปกครอง 1 คน)
- 1.1.8 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับรถม้า จำนวน 9 คน (คนขับรถม้า 3 คน ช่างทำรถม้า 3 คน และช่างทำรถม้าจำลอง 3 คน)

1.2 วิธีการเก็บข้อมูล

- 1.2.1 การสังเกต ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้าน โดยทีมวิจัยและนักเรียนได้สังเกตเรื่องราวของรถม้าลำปางของบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- 1.2.2 การสัมภาษณ์ ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ในระดับลึกผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นรถม้าลำปางในแขนงต่างๆ
- 1.2.3 การสนทนากลุ่ม จากมุมมองของคนในชุมชนผ่านการประชุมร่วมกัน

1.3 กระบวนการเรียนรู้ของเด็กกับรถม้า

- 1.3.1 การเรียนรู้วัสดุอุปกรณ์การทำรถม้า
- 1.3.2 เรียนรู้การทำรถม้า
- 1.3.3 เรียนรู้การบำรุงรักษารถม้า
- 1.3.4 เรียนรู้การทำรถม้าจำลอง

1.4 กิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อเติมเต็มการเรียนรู้

- 1.4.1 การประชุมของทีมวิจัย
- 1.4.2 การศึกษาสภาพจริงเพิ่มทักษะการสังเกต
- 1.4.3 การสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลพื้นฐาน
- 1.4.4 ฝึกทำรถม้าจำลองจากเศษกระดาษเหลือใช้
- 1.4.5 การประชุมร่วมถอดบทเรียนกับชุมชน

1.5 ผลที่เกิดจากการเรียนรู้รถม้า

- 1.5.1 สิ่งทีทีมวิจัยได้เรียนรู้
- 1.5.2 สิ่งทีนักเรียนได้เรียนรู้
- 1.5.3 สิ่งทีชุมชนได้เรียนรู้
- 1.5.4 ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

1.6 การนำเสนอหลักสูตรท้องถิ่นการทำรถม้าจำลอง

1. เอกสารหลักสูตรท้องถิ่น
2. เอกสารประกอบหลักสูตรท้องถิ่น

1.7 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้

- 1.7.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยภาคสนาม มี 2 ฉบับ คือ
  - ฉบับที่ 1 แบบสัมภาษณ์คนขับรถม้า และช่างทำรถม้าจำลอง
  - ฉบับที่ 2 แบบบันทึกการสังเกตขั้นตอนการทำรถม้า และรถม้าจำลอง

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัยภาคสนาม

- 1.7.1.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกตขั้นตอนการทำงาน
- 1.7.1.2 กำหนดหัวข้อที่ต้องการศึกษาและข้อคำถามเป็นรายชื่อในแบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกตขั้นตอนการทำงาน
- 1.7.1.3 สร้างแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกต
- 1.7.2 นำแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกตขั้นตอนการทำงานที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม ความครอบคลุมของเนื้อหา ความเหมาะสมของการใช้ภาษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ
- 1.7.3 นำแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกตขั้นตอนการทำงานไปทดลองใช้กับช่างทำรถม้าจำลองที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากรจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมของการใช้ภาษา เวลาที่ใช้ และความครอบคลุมของเนื้อหา นำมาปรับปรุงแก้ไขเป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป
- 1.7.4 เครื่องมือที่ใช้ประเมินความสมบูรณ์แผนการสอนบทเรียนท้องถิ่น

แบบประเมินความสมบูรณ์ของแผนการสอนบทเรียนท้องถิ่นรμάลำปางของชุมชนบ้านต้นธงชัย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา จังหวัดลำปาง เพื่อนำผลที่ได้จากแบบประเมินไปหา ข้อบกพร่องและแก้ไขปรับปรุงให้แผนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นก่อนนำไปทดลองใช้ ซึ่งมีขั้นตอนในการ สร้างดังนี้คือ

1.7.4.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการ สร้างแบบประเมิน

1.7.4.2 กำหนดรูปแบบคำถามเป็นข้อรายการประกอบด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับเอกสาร ประกอบ แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รวมทั้งข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

1.7.4.3 สร้างแบบประเมินความสมบูรณ์ของแผนการสอนจากข้อคำถามที่กำหนด จากนั้น นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา ความเหมาะสม และการใช้ภาษาเพื่อหาข้อบกพร่อง และข้อเสนอแนะ

1.7.5 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้แผนการสอน

1.7.5.1 แบบสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ เรียนโดยใช้แผนการสอนบทเรียนท้องถิ่น มีขั้นตอนในการสร้างดังนี้ คือ

1.7.5.2 ศึกษาเกณฑ์ในการสร้างแบบสอบถามจากเอกสารการวัดและประเมินผลต่างๆ

1.7.5.3 สร้างแบบสอบให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรและครอบคลุมเนื้อหาใน

แผนการสอน

1.7.5.4 นำแบบสอบที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความถูกต้องตรงตามเนื้อหา การใช้ภาษาและความเหมาะสม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามคำแนะนำ

1.7.5.5 นำแบบสอบไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากร

1.7.5.6 นำแบบสอบมาหาค่าระดับความยาก ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเที่ยง

1.7.5.7 คัดเลือกข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์และปรับปรุงข้อสอบที่ไม่ผ่านเกณฑ์

1.7.6 แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน เพื่อใช้ประเมินผลการปฏิบัติงานของนักเรียนในขณะที่ นักเรียนทำงาน มีขั้นตอนการสร้างดังนี้คือ

1.7.6.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน จาก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.7.6.2 สร้างเกณฑ์การให้คะแนนนักเรียน

1.7.6.3 สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานให้สอดคล้องกับเนื้อหา

1.7.6.4 นำแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ

ตรวจสอบความถูกต้อง การใช้ภาษาและความเหมาะสม นำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

1.8.1 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตนำมาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วสรุปนำเสนอในรูปแบบความเรียง

1.8.2 ข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินความสมบูรณ์ของแผนการสอนบทเรียนท้องถิ่น นำมาแจกแจงความถี่และสรุปข้อเสนอแนะในการปรับปรุง นำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

1.8.3 แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

1.9 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1.9.1 ค่าร้อยละ

$$\text{ร้อยละ} = \frac{\text{คะแนนที่ได้} \times 100}{\text{จำนวนผู้ตอบข้อสอบในแบบสอบ}}$$

1.9.2 การหาค่าระดับความยากของแบบทดสอบ

$$\text{ใช้สูตร } P = \frac{P_H + P_L}{2n}$$

เมื่อ P = ค่าระดับความยาก

P_H = จำนวนนักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มสูง

P_L = จำนวนนักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มต่ำ

n = จำนวนนักเรียนในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

1.9.3 การหาค่าอำนาจจำแนก

$$r = \frac{P_H - P_L}{n}$$

เมื่อ r = ค่าระดับความยาก

P_H = จำนวนนักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มสูง

P_L = จำนวนนักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มต่ำ

n = จำนวนนักเรียนในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

1.9.4 การคำนวณหาค่าความเที่ยงในแบบทดสอบโดยใช้สูตรคูเดอร์ ริชาร์ดสัน

KR 20 (Kuder - Richardson 20)

$$KR - 20 = \left[\frac{K}{K-1} \right] \left[1 - \frac{\sum P_i Q_i}{S_x^2} \right]$$

K = จำนวนข้อของแบบทดสอบ

$\sum$ = ผลรวม

P_i = สัดส่วนของผู้ตอบถูก

Q_i = สัดส่วนของผู้ตอบผิด

S_x^2 = ความแปรปรวนของคะแนนรวม

1.9.5 การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

$\bar{X}$ = ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ = ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

$\sum X^2$ = จำนวนนักเรียนทั้งหมด

N = จำนวนนักเรียนทั้งหมด

1.9.6 การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$$S.D. = \sqrt{\frac{N\sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

S.D. = ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

N = จำนวนคนในกลุ่ม

X = คะแนนแต่ละจำนวน

$\sum X$ = ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

$\sum X^2$ = ผลรวมของกำลังสองของคะแนนทั้งหมด

1.9.7 ทดสอบค่าเฉลี่ยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดให้ โดยการทดสอบค่า (t-test)

$$t = \frac{\bar{X} - a}{\frac{S}{\sqrt{n}}}$$

เมื่อ a = เกณฑ์ที่กำหนดของแต่ละกลุ่ม

$\bar{X}$ = ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

S = ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของตาราง ประกอบความเรียง โดยแบ่งผลการวิเคราะห์ตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ช่างทำรถม้าจำลอง
- ตอนที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ของเด็กกับรถม้า
- ตอนที่ 3 กิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อเติมเต็มการเรียนรู้
- ตอนที่ 4 ผลที่เกิดจากการเรียนรู้รถม้า
- ตอนที่ 5 การนำเสนอหลักสูตรท้องถิ่นการทำรถม้าจำลอง

ตอนที่ 1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ช่างทำรถม้าจำลอง

ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาและสำรวจเอกสารงาน ของชุมชนบ้านต้นธงชัยเกี่ยวกับการทำรถม้าและรถม้าจำลอง รวมทั้งการสัมภาษณ์และสังเกตขั้นตอนการทำรถม้าจำลอง จำนวน 5 ท่าน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของช่างทำรถม้าจำลอง

รายการ	ข้อมูล
1. เพศ	1. ผู้ให้ข้อมูลเป็นชาย 2 คน หญิง 3 คน ดังนี้ 1.1 นางคำมูล วงศ์คำ 1.2 นายสมบุญ วงศ์คำ 1.3 นางทองดี อินตา 1.4 นางสาวปราณี วงศ์ชาติย์ 1.5 นายเกษม วงศ์ชาติย์
2. อายุ	2. ผู้ให้ข้อมูลมีอายุ 78 , 75 , 67 , 60 , 45 ปีตามลำดับ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	ข้อมูล
3.วุฒิทางการศึกษา	3.ผู้ให้ข้อมูลมีวุฒิทางการศึกษาในระดับประถมศึกษา 2 คน มัธยมศึกษา 2 คน และประกาศนียบัตรวิชาชีพ 1 คน
4.ประสบการณ์ในการทำรถม้าจำลอง	4.ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีประสบการณ์ในการทำรถม้าจำลองไม่น้อยกว่า 10 ปี
5.อาชีพ	5.ผู้ให้ข้อมูลมีอาชีพทำรถม้าจำลองเป็นหลัก 3 คน และทำนาเป็นอาชีพหลัก ทำรถม้าจำลองเป็นอาชีพรอง 2 คน
6.การได้รับการถ่ายทอดการทำรถม้าจำลอง	6.ผู้ให้ข้อมูลได้รับการถ่ายทอดการทำรถม้าจำลองจากบรรพบุรุษ 3 คน จากครูช่าง 1 คน และจากการฝึกฝนด้วยตนเอง 1 คน
7.วิธีการถ่ายทอดที่ได้รับ	7.ผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้รับการถ่ายทอดโดยการบอกเล่าให้จดจำให้ทำตามแบบ และการฝึกทำด้วยตนเอง
8.บุคคลที่ผู้ให้ข้อมูลถ่ายทอดการทำรถม้าจำลองให้	8.ผู้ให้ข้อมูลทุกคนจะถ่ายทอดการทำรถม้าจำลองให้กับบุตรหลาน ญาติพี่น้อง และบุคคลที่สนใจ
9.ลักษณะการถ่ายทอดการทำรถม้าจำลอง	9.ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะถ่ายทอดโดยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การบอกวิธีให้ทำ และการให้ทำตามแบบ
10.สิ่งที่ทำให้ภาคภูมิใจและอยากทำรถม้าจำลองต่อไป	10.ต้องการอนุรักษ์รูปแบบของรถม้าในการเป็นสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง และประกอบเป็นอาชีพ

ตอนที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ของเด็กกับรถม้า

ประเด็นเรื่องเด็กกับรถม้าในชุมชนบ้านต้นธงชัยนี้ นักเรียนได้ไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนหลายครั้ง ตั้งแต่การสำรวจวัสดุอุปกรณ์การทำรถม้า การทำรถม้า การบำรุงรักษารถม้า การประดิษฐ์รถม้าจำลอง ดังนี้

2.1 การเรียนรู้วัสดุอุปกรณ์การทำรถม้า

จากการไปเรียนรู้วัสดุอุปกรณ์การทำรถม้า นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการคิดโดยการสัมภาษณ์ช่างทำรถม้าที่กำลังเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การเรียนรู้กระบวนการค้นคว้าหาความรู้นั้น นักเรียนได้สังเกตพบการใช้เหล็กเป็นวัสดุหลักมากกว่าไม้ซึ่งเป็นที่ยอมรับในอดีต เนื่องจากมีความแข็งแรงและทนทานกว่า กระบวนการแก้ปัญหาพบว่า ถ้ารถม้าใช้เหล็กทั้งคัน อาจมีปัญหาในเรื่องของน้ำหนักที่ม้าอาจลากรถไปไม่ไหว จึงต้องใช้วิธีเปลี่ยนจากไม้เป็นเหล็กเฉพาะส่วนที่สำคัญ เช่น ล้อรถ หลังคา แหนบ เป็นต้น หรือทำรถม้าให้ได้สัดส่วนกับตัวม้าโดยเฉพาะ ส่วนการเรียนรู้กระบวนการกลุ่มนั้น ครูจัดนักเรียนเป็นกลุ่ม มอบหมายหน้าที่ในกลุ่มอย่างชัดเจน นักเรียนมีการพูดคุยปรึกษา แบ่งหน้าที่กัน ให้มีหัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก เมื่อไปดำเนินการศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้ว นักเรียนจะต้องมีการนำข้อมูลที่ได้นำมาเขียนรายงานผลส่งครูต่อไป

2.2 เรียนรู้การทำธำม้

นักเรียนได้มีโอกาสไปเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงขณะช่างทำธำม้ สัมภาษณ์ผู้ทำธำม้ สังเกตสภาพจริงในโรงทำธำม้ที่กำลังมีช่างทำธำม้ ในการไปศึกษาเรื่องการทำธำม้นั้นได้แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มๆ โดยแต่ละกลุ่มจะไปศึกษา สัมภาษณ์ สังเกตตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น ผลการเรียนรู้การทำหลังคารธำม้คือ นอกจากโครงสร้างหลังคาที่ใช้หนังเทียมสีเดียวแล้ว การทำให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละคันสามารถตกแต่งลวดลาย สีสนับนหลังคาได้ตามใจเจ้าของรถ บางคันอาจใช้ลายดอกไม้วาดลงบนหลังคารถ สร้างเกววัลย์พร้อมช่อดอกไม้ตกแต่ง หรือทำหลังคาซ้อนอีกชั้นเพื่อความสวยงาม นอกจากนี้นักเรียนยังได้ร่วมทดลองออกแบบลวดลายหลังคารธำม้ และออกมานำเสนอให้เพื่อนได้ฟัง

จากการไปเรียนรู้การทำธำม้ครั้งนี้ นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการคิดโดยการสัมภาษณ์ช่างทำธำม้ ได้เรียนรู้กระบวนการค้นคว้าหาความรู้โดยได้สังเกตการนำชิ้นส่วนมาประกอบ การได้เรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหาในการประกอบตัวธำม้ ซึ่งแต่ละคันก็จะมีปัญหาแตกต่างกันไป และการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม โดยจัดนักเรียนเป็นกลุ่ม มอบหมายหน้าที่ในกลุ่มอย่างชัดเจน นักเรียนมีการพูดคุยปรึกษาแบ่งหน้าที่กัน ให้มีหัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก เมื่อไปดำเนินการศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้ว นักเรียนจะต้องมีการนำข้อมูลที่ได้นำมาเขียนรายงานผลส่งครูต่อไป

2.3 เรียนรู้การบำรุงรักษารถ

การไปเรียนรู้จริงที่โรงรถธำม้เพื่อสัมภาษณ์ช่างทำธำม้ในเรื่องการบำรุงรักษาเช่น นอกจากจะบำรุงรักษารถธำม้ให้มีความสะอาด แข็งแรง ปลอดภัยแล้ว ตัวม้ก็มีความสำคัญในการบำรุงรักษาไม่แพ้กัน นักเรียนได้สังเกตคอกม้พบว่า นอกจากน้ำและอาหารที่สะอาดแล้ว พื้นที่ภายในคอกก็ต้องมีขนาดที่พอเหมาะ อากาศถ่ายเท และมีการป้องกันแมลงหรือสัตว์รบกวนอย่างดี เพราะถ้าวางคอกม้สกปรกไม่เพียงพหรือเจ็บป่วย จะทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ซึ่งหมายถึงเงินรายได้ของเจ้าของรถม้นั่นเอง และนอกเหนือจากการบำรุงรักษารถธำม้ เจ้าของรถม้ยังได้อธิบายลักษณะของม้ที่ใช้ ซึ่งส่วนมากนำมาจากจังหวัดเชียงใหม่ นครราชสีมา และประจวบคีรีขันธ์ โดยเป็นม้ที่ปลดระวางแล้ว และมีมาตามชายแดนไทย – พม่า และลาว เรียกว่าม้แกลบ ซึ่งเป็นม้ที่ดีที่สุดในการวิ่ง

จากการไปเรียนรู้การบำรุงรักษารถธำม้ครั้งนี้ นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการคิดโดยการสัมภาษณ์ช่างทำธำม้ ได้เรียนรู้กระบวนการค้นคว้าหาความรู้โดยได้สังเกตการทำความสะอาดรถธำม้และตัวม้ และการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม โดยจัดนักเรียนเป็นกลุ่ม มอบหมายหน้าที่ในกลุ่มอย่างชัดเจน นักเรียนมีการพูดคุยปรึกษาแบ่งหน้าที่กัน ให้มีหัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก เมื่อไปดำเนินการศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้ว นักเรียนจะต้องมีการนำข้อมูลที่ได้นำมาเขียนรายงานผลส่งครูต่อไป

2.4 เรียนรู้การทำธำม้จำลอง

นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องของการทำธำม้จำลอง โดยใช้บ้านลุงสมบูรณ์ วงศ์คำเป็นแหล่งเรียนรู้ตั้งแต่การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ การทำชิ้นส่วน การประกอบ และการตกแต่งให้สวยงาม พบว่าการทำธำม้จำลองนอกจากจะทำทีละตัวตามที่ลูกค้าสั่งแล้ว ยังมีการแบ่งหน้าที่กันทำระหว่างช่างทำธำม้จำลองในกรณีที่มีลูกค้าสั่งเข้ามา มาก กล่าวคือ ช่างคนที่ 1 ทำล้อรถ คนที่ 2 ทำโครงรถ เป็นต้น ทำให้หุ่นเวลาในการทำไปมาก นอกจากนี้ยังมีการรับทำธำม้จำลองขนาดพิเศษตามความต้องการของลูกค้า แต่จะมีราคาแพงกว่ารถธำม้จำลองขนาดปกติ เพราะจะต้องทำต้นแบบขึ้นมาใหม่ และการใช้บ้าน

ของช่างทำรถม้าจำลองเป็นที่ถ่ายทอดกระบวนการทำ สถานที่จัดจำหน่าย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นขั้นตอนการทำอย่างใกล้ชิดและยังเป็นการเผยแพร่เอกลักษณ์ของงานศิลปะท้องถิ่นอีกด้วย

จากการไปเรียนรู้การทำรถม้าจำลองครั้งนี้ นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการคิดโดยการสัมภาษณ์ช่างทำรถม้าจำลอง ได้เรียนรู้กระบวนการค้นคว้าหาความรู้โดยได้สังเกตการทำรถม้าจำลองที่ย่อส่วนลงมาแต่คงไว้ซึ่งส่วนประกอบที่สมบูรณ์ และการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม โดยจัดนักเรียนเป็นกลุ่ม มอบหมายหน้าที่ในกลุ่มอย่างชัดเจน นักเรียนมีการพูดคุยปรึกษาแบ่งหน้าที่กัน ให้มีหัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก เมื่อไปดำเนินการศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้ว นักเรียนจะต้องมีการนำข้อมูลที่ได้มาเขียนรายงานผลส่งครูต่อไป

ตอนที่ 3 กิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อเติมเต็มการเรียนรู้

การมีส่วนร่วมของชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ในการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการใช้รถม้า ได้ดำเนินการด้วยกิจกรรมการไปศึกษาสภาพจริงที่โรงรถม้า ซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำรถม้าเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่ที่มิวิชัยและนักเรียน การสัมภาษณ์ช่างทำรถม้า/รถม้าจำลอง การเขียนบันทึกข้อมูลจากการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาบรรยาย การมอบหมายให้ครูผู้รับผิดชอบกลุ่มนักเรียนร่วมกันสรุปผลการไปศึกษา การสรุปเป็นใบความรู้ การเขียนเป็นข้อคำถาม การนำเสนอหลักสูตรท้องถิ่นรถม้าจำลอง เน้นการเรียนรู้ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนดังนี้

3.1 การประชุมของที่มิวิชัย ในการจัดประชุมมีการร่วมกันคิดและร่วมกันวางแผนในประเด็นต่างๆที่จัดไว้ในวาระการประชุมแต่ละครั้ง โดยที่ได้เปิดโอกาสให้สมาชิกของที่มิวิชัยได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่ต้องการหาคำตอบร่วมกันเช่น ที่ประชุมลงความเห็นว่าในการทำวิจัยครั้งนี้จะเน้นให้นักเรียนได้ไปสัมผัสของจริงให้มากที่สุด เพราะจากการได้เห็นของจริงจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี

3.2 การศึกษาสภาพจริงเพิ่มทักษะการสังเกต การไปศึกษาสภาพจริงที่บ้านของช่างทำรถม้าจำลองซึ่งเป็นหนึ่งในที่มิวิชัย โดยมีส่วนร่วมในการวางแผนมาก่อนว่าจะได้ให้ข้อมูลองค์ความรู้เรื่องรถม้าเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทุกรูปแบบ ดังนั้นจึงเป็นการร่วมลงมือทำในฐานะเป็นวิทยากรให้ความรู้ต่างๆแก่ผู้เรียน ซึ่งคณะนักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับสภาพจริง ได้ประสบการณ์จริง ได้ค้นพบข้อมูลต่างๆตามที่วางแผนไว้คือ ให้นักเรียนได้ดูของจริงในโรงรถม้า สัมภาษณ์เพื่อค้นหาคำตอบที่ตนเองอยากรู้

3.3 การสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลพื้นฐาน เมื่อนักเรียนได้ไปเรียนรู้ในชุมชนโดยการสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลพื้นฐาน ณ สถานที่ต่างๆจากผู้มาชุมชน จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน เป็นการร่วมลงมือทำในกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้มีการเก็บข้อมูลทั้งหมดในบ้านต้นธงชัย สิ่งนี้นักเรียนได้เรียนรู้คือ การบันทึกข้อมูลพื้นฐานซึ่งเมื่อนักเรียนบันทึกข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว นักเรียนได้นำข้อมูลมาสรุป เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ในสิ่งที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์

3.4 ฝึกทำรถม้าจำลองจากเศษกระดาษเหลือใช้ ซึ่งได้นำเสนอผ่านหลักสูตรท้องถิ่น ได้เชิญวิทยากรในชุมชนมาให้ความรู้เรื่องการทำรถม้าจำลอง วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้จริง และการประยุกต์เป็นรถม้าจำลองจากกระดาษเหลือใช้โดยยังคงส่วนประกอบเหมือนจริง ผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนในส่วนที่เป็นการร่วมลงมือทำซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดีสำหรับนักเรียน เพราะนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้บันทึกข้อมูลจากสภาพจริงที่พบเห็น

3.5 การประชุมร่วมถอดบทเรียนกับชุมชน

เมื่อนักเรียนได้ไปเรียนรู้ในพื้นที่ของชุมชนแล้วนำผลกลับมาถอดบทเรียนกับชุมชน เป็นการร่วมประเมินผล ในการถอดบทเรียนต่างฝ่ายต่างมีข้อมูลมาเสนอ กล่าวโดยสรุปคือ การที่โรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาจริง เป็นสิ่งที่ดีเพราะจะทำให้เห็นของจริง จดจำได้แม่นยำ และได้พบว่านักเรียนได้เรียนรู้เสมอ คือ การบันทึกข้อมูลพื้นฐาน ทำการบันทึกตามแบบสำรวจที่เตรียมไว้ การสัมภาษณ์ช่างทำรถม้า เมื่อนักเรียนบันทึกข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว นักเรียนได้นำข้อมูลมาสรุปเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี ในการร่วมกันถอดบทเรียนถือเป็นขั้นตอนการร่วมประเมินจากการเรียนรู้จริงและนำข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องมาประมวลเพื่อหาข้อสรุปถึงสิ่งที่ได้รับมา ทำให้ทราบว่าสิ่งที่จะต้องเก็บเพิ่มเติมมีอะไรบ้าง

ตอนที่ 4 ผลที่เกิดจากการเรียนรู้รถม้า

โดยภาพรวมแล้วพบว่า เกิดเนื้อหาที่เป็นข้อมูลความรู้ใหม่ที่น่าสนใจ เช่น ประวัติของบ้านต้นธงชัย ประวัติการทำอาชีพขั้รถม้า ประวัติการทำรถม้าจำลอง เป็นต้น จึงกล่าวเป็นบทสรุปของแผนงานได้ว่า กิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นักเรียนมีความสุขกับการได้ไปศึกษาสภาพจริง ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพึงพอใจ นอกจากนั้นยังได้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน จากการที่นักเรียนได้สัมผัสข้อมูลจริงจากภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง ชุมชนได้ร่วมออกความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำในการให้ความรู้แก่นักเรียนและได้ร่วมสรุปประเมินผล โดยแบ่งผลที่ได้จากการเรียนรู้ดังนี้

4.1 สิ่งที่มีวิสัยได้เรียนรู้

4.1.1 ได้ค้นพบรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องรถม้า ซึ่งส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (ธงชัยศึกษา) ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แก่นักเรียนที่หลากหลาย

4.1.2 ได้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านต้นธงชัย จนส่งผลต่อการเรียนรู้ต่อนักเรียนด้วยประสบการณ์ตรง

4.1.3 ได้เกิดการส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ และการปฏิรูปการเรียนการสอนโดยกระบวนการแบบบูรณาการและกระบวนการกลุ่ม

4.2 สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้

4.2.1 ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองในด้านกระบวนการคิด กระบวนการค้นคว้าหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการกลุ่ม

4.2.2 ส่งผลให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมค้นพบรูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้รถม้า

4.2.3 ทำให้นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับรถม้าในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ประวัติความเป็นมา วัสดุอุปกรณ์ กระบวนการทำรถม้า การดูแลรักษารถม้า การทำรถม้าจำลอง

4.3 สิ่งที่ชุมชนได้เรียนรู้

4.3.1 ชุมชนให้ความสนใจและยินดีเข้าร่วมให้การเรียนรู้แก่นักเรียนในรูปแบบการเรียนการสอน

4.3.2 ผู้ปกครองนักเรียนเห็นความสำคัญของกิจกรรมนี้ โดยร่วมเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับรถม้าแก่นักเรียน

4.4 ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

4.4.1 โรงเรียนสามารถจัดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านกระบวนการคิด กระบวนการค้นคว้าหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการกลุ่ม โดยใช้รถม้าเป็นสื่อการเรียนรู้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

4.4.2 ทีมวิจัยได้ค้นพบรูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยใช้รถม้าเป็นสื่อในการเรียนรู้

4.4.3 ชุมชนและโรงเรียนมีข้อมูลที่ชัดเจน สามารถสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับรถม้าในประเด็นต่างๆตั้งแต่ประวัติความเป็นมา วัสดุอุปกรณ์ กระบวนการทำรถม้า การดูแลรักษารถม้า การทำรถม้าจำลองได้อย่างเป็นระบบ สามารถใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ในอนาคตต่อไป

ตอนที่ 5 การนำเสนอหลักสูตรท้องถิ่นการทำรถม้าจำลอง

การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

รายละเอียดของการร่างหลักสูตรท้องถิ่นมีดังนี้

ส่วนที่ 1 เอกสารหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย

1. หลักการของหลักสูตร

หลักสูตรท้องถิ่นการทำรถม้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัยที่พัฒนาขึ้นเป็นการปรับเพิ่มเนื้อหาขั้นตอนการทำงานอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นกับหลักสูตรกลาง พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ โดยการประมวลขั้นตอนการทำรถม้าจำลองในรูปแบบของงานกระดาษ (เปเปอร์มาเช่) ซึ่งมีหลักการดังนี้

1.1 เป็นงานอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่ผู้ปกครองหรือท้องถิ่นทำอยู่

1.2 เป็นงานอาชีพที่นำไปสู่การมีรายได้ตอบแทน

1.3 เป็นงานอาชีพของท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์ไว้และส่งเสริมเป็นการเฉพาะท้องถิ่น

2. จุดประสงค์ทั่วไปของหลักสูตร

จุดประสงค์ทั่วไปของหลักสูตรท้องถิ่นกำหนดจากหลักสูตรกลางของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ พุทธศักราช 2551 ซึ่งมีจุดประสงค์ดังต่อไปนี้คือ

2.1 เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เบื้องต้นกับงานในชีวิตประจำวัน และงานที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพในท้องถิ่น

2.2 เพื่อให้มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือ อุปกรณ์ และทักษะกระบวนการทำงานทำงานอย่างมีแบบแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น

2.3 มีนิสัยที่ดีในการทำงาน รู้จักพึ่งตนเอง

2.4 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และปรับปรุงผลงาน ตลอดจนกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

3. เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นการทำรถม้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัย เน้นการสืบทอดงานอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนกับความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ โดยกำหนดเนื้อหาได้จากข้อมูลพื้นฐานจากการศึกษาข้อมูลภาคสนามในขั้นตอนวิจัยในส่วนที่ 1 นำมาประมวลสรุปเป็นเนื้อหาขั้นตอนการทำรถม้าจำลอง

ตารางที่ 2 โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่น

หน่วยที่	เนื้อหา	จำนวนคาบ
1	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรถม้าจังหวัดลำปาง	4
2	วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ทำเปเปอร์มาเช่รถม้าจำลอง	2
3	ขั้นตอนการทำต้นแบบ	4
4	ขั้นตอนการทำเปเปอร์มาเช่ รถม้าจำลอง	28
รวม		38

ตารางที่ 3 เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่นรถม้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัย

หน่วยที่	เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่น	จำนวนคาบ		
		ทฤษฎี	ปฏิบัติ	รวม
หน่วยที่ 1	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรถม้าจังหวัดลำปาง			
1.1	ประวัติรถม้าลำปาง	2	-	2
1.2	ส่วนประกอบรถม้า	1	-	1
1.3	เครื่องมือ	1	-	1
หน่วยที่ 2	วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ทำเปเปอร์มาเช่รถม้าจำลอง			
2.1	วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ทำเปเปอร์มาเช่รถม้าจำลอง	2	-	2
หน่วยที่ 3	ขั้นตอนการทำต้นแบบ			
3.1	การทำพิมพ์ปูนปลาสเตอร์ ตัวม้าและขาม้า	-	4	4
หน่วยที่ 4	ขั้นตอนการทำเปเปอร์มาเช่ รถม้าจำลอง			
4.1	วิธีทำตัวม้า	-	4	4
4.2	วิธีทำหลังคารถม้าและทฤษฎีสีเบื้องต้น	2	2	4
4.3	วิธีทำตัวถังรถม้า	-	4	4

ตารางที่ 3 เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่นรถม้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัย (ต่อ)

เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่น	จำนวนคาบ		
	ทฤษฎี	ปฏิบัติ	รวม
4.4 วิธีทำล้อรถม้า	-	2	2
4.5 วิธีทำคอกล้อรถม้า	-	2	2
4.6 วิธีทำแหนบรถม้า	-	4	4
4.7 วิธีทำคานล้อรถและคานม้า	-	4	4
4.8 วิธีทำฐานรองรถม้า	-	2	2
4.9 วิธีประกอบตัวถังรถกับล้อและม้า	-	2	2
รวม	8	30	38

4. การจัดการเรียนการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นรถม้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัย เป็นหลักสูตรที่มีแนวการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการในการทำงาน สร้างเสริมนิสัยที่ดีในการทำงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ มีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนดังนี้คือ

4.1 จัดแนวการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการฝึกทักษะปฏิบัติ ซึ่งผู้เรียนได้รับการถ่ายทอดขั้นตอนการทำงานและเคล็ดลับวิธีการทำงานที่สอดคล้องเหมาะสม โดยบูรณาการการเรียนรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น

4.2 จัดแนวการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียน ผู้สอนเป็นเพียงผู้กำกับแนะนำให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองมากที่สุด

4.3 จัดแนวการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับปราชญ์ท้องถิ่น

5. สื่อการเรียนการสอน

เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน จึงเน้นสื่อของจริงที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่ผู้เรียนคุ้นเคย และพบเห็นในชีวิตประจำวัน

6. การวัดผลและประเมินผล

6.1 ประเมินผลระหว่างเรียน โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

6.2 ประเมินผลการเรียนรู้ โดยใช้แบบสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ส่วนที่ 2 เอกสารประกอบหลักสูตรท้องถิ่นมีดังนี้ คือ

1. เอกสารประกอบการเรียน ใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนและเพิ่มเติมความรู้สำหรับผู้สอนและผู้เรียน สร้างโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของผู้วิจัยในชั้นตอนที่ 1 โดยนำข้อมูลมาประมวลสรุปจัดทำเป็นเล่ม ประกอบด้วย เนื้อหารายละเอียดเกี่ยวกับการทำรถม้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัย จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ คือ

หน่วยที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรถม้าจังหวัดลำปาง

หน่วยที่ 2 วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ทำเปเปอร์มาเช่รถม้าจำลอง

หน่วยที่ 3 ขั้นตอนการทำต้นแบบ

หน่วยที่ 4 ขั้นตอนการทำเปเปอร์มาเช่ รถม้าจำลอง

2. แผนการสอนมีจำนวน 16 แผน ประกอบด้วย ความคิดรวบยอด จุดประสงค์การเรียนการสอน คุณสมบัติและคุณธรรมที่ต้องการเน้น เนื้อหาขั้นตอนการทำรถม้าจำลอง แนวการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลการเรียน

3. ใบความรู้ เพื่อใช้แนะนำความรู้และให้ความรู้เพิ่มเติมสำหรับผู้สอนและผู้เรียน เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนได้รับผลดียิ่งขึ้น สร้างโดยการนำข้อมูลจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามในส่วนที่ 1 นำมาประมวลสรุปเป็นเนื้อหาขั้นตอนการทำรถม้าจำลองประกอบแผนการสอน จำนวน 16 แผน

4. ใบงาน ประกอบด้วย วิธีการทำงานและลำดับขั้นตอนในการทำรถม้าจำลองที่กำหนดในเนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมทั้งมีคำอธิบายขั้นตอนการทำงานประกอบรูปภาพเพื่อเพิ่มความเข้าใจในการทำงานมากขึ้น สร้างโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัยในส่วนที่ 1 นำมาประมวลสรุปและเขียนเป็นเนื้อหาขั้นตอนการทำรถม้าจำลองแต่ละขั้นตอนในใบงานดังนี้ คือ 1) วิธีทำตัวม้า 2) วิธีทำหลังคารถม้าและทฤษฎีสีเบื้องต้น 3) วิธีทำตัวถังรถม้า 4) วิธีทำล้อรถม้า 5) วิธีทำดุมล้อรถม้า 6) วิธีทำแหนรถม้า 7) วิธีทำคานล้อรถ และคานม้า

8) วิธีทำฐานรองรถม้า 9) วิธีประกอบตัวถังรถกับล้อและม้า

ผลการประเมินความสมบูรณ์ของหลักสูตรท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรท้องถิ่นที่ร่างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 1 ท่าน ได้แก่ อาจารย์บัวจันทร์ บุญสม (ครูชำนาญการพิเศษ) ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 ท่าน ได้แก่ อาจารย์สำลี มิ่งเชื้อ (ครูชำนาญการพิเศษ) ผู้เชี่ยวชาญด้านทำรถม้าจำลอง จำนวน 1 ท่าน ได้แก่ คุณสมบูรณ์ วงศ์คำ ตรวจสอบความเหมาะสมและความสมบูรณ์ของหลักสูตรโดยประเมินลงในแบบประเมินความสมบูรณ์ของหลักสูตรท้องถิ่น แบบประเมินแผนการสอน และแบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปผลการประเมินดังนี้

ตารางที่ 4 ข้อเสนอแนะสิ่งที่ควรปรับปรุงในหลักสูตรท้องถิ่นจากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ

เอกสาร	เหมาะสม ดีแล้ว	ควร ปรับปรุง	ข้อเสนอแนะ
เอกสารหลักสูตร			
1. หลักการ	2	1	ควรเน้นชุมชนพื้นที่ท้องถิ่นในจังหวัด ลำปาง
2. จุดประสงค์ทั่วไป	2	1	ควรเน้นเรื่องจิตสำนึกต่อท้องถิ่นให้มากขึ้น
3. โครงสร้างของหลักสูตร	3	-	-
4. เนื้อหาขั้นตอนการทำรถ ม้าจำลอง	3	-	-
5. แนวการจัดการเรียนการสอน	2	1	ควรปรับภาคทฤษฎีโดยเน้นให้ผู้เรียนได้ ปฏิบัติให้มาก
6. สื่อประกอบการเรียนการสอน	3	-	-
7. การวัดและประเมินผล	-	3	ควรมีวิธีวัดคุณลักษณะทางจริยธรรมอย่าง ชัดเจนโดยให้ผู้เรียนเขียนบันทึกแทนการ ทดสอบ และควรวัดภาคปฏิบัติให้มากกว่า ภาคทฤษฎี
เอกสารประกอบหลักสูตร			
1. เอกสารประกอบการ เรียนการสอน	3	-	
เอกสารประกอบหลักสูตร			
1. แผนการสอน ใบงาน ใบความรู้ ภาพประกอบ ขั้นตอนการทำรถม้า จำลอง	2	-	ควรเพิ่มเรื่องการเห็นคุณค่าของรถม้า เอกลักษณ์เมืองลำปาง ความสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนกับช่างทำรถม้าจำลอง การ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากการใช้วัสดุเหลือใช้ และการจัดสรรเวลาในการปฏิบัติงาน
ขั้นตอนการทำรถม้าจำลอง			
1. ขั้นตอนการทำกำหนดไว้ ชัดเจน	3	-	
2. ขั้นตอนการทำ เรียงลำดับถูกต้อง	3	-	

ตารางที่ 4 ข้อเสนอแนะสิ่งที่จะต้องปรับปรุงในหลักสูตรท้องถิ่นจากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ
(ต่อ)

เอกสาร	เหมาะสม ดีแล้ว	ควร ปรับปรุง	ข้อเสนอแนะ
3. ขั้นตอนการทำเหมาะสม กับเวลา	2	1	เวลาที่กำหนดน้อยเกินไป
4. ขั้นตอนการทำเหมาะสม กับผู้เรียน	3	-	-

ผลที่ได้จากการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

1. เอกสารหลักสูตร ประกอบด้วย

1.1 หลักการของหลักสูตรท้องถิ่น ปรับเพิ่มเนื้อหาขั้นตอนการทำงานอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นกับหลักสูตรกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ พุทธศักราช 2551

1.2 จุดประสงค์ทั่วไป ยึดตามจุดประสงค์ของหลักสูตรกลางของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ พุทธศักราช 2551

1.3 เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่นการทำรถม้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัย มี 4 หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1.3.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรถม้าจังหวัดลำปาง

1.3.2 วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ทำเปเปอร์มาเช่รถม้าจำลอง

1.3.3 ขั้นตอนการทำต้นแบบ

1.3.4 ขั้นตอนการทำเปเปอร์มาเช่ รถม้าจำลอง

2. เอกสารประกอบหลักสูตร ประกอบด้วย

2.1 แผนการสอน ประกอบด้วย ความคิดรวบยอด จุดประสงค์ เนื้อหาการทำรถม้าจำลอง แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อประกอบการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลการเรียนมีทั้งหมด 16 แผนการสอน

2.2 เอกสารประกอบการเรียนการสอน สำหรับครูและนักเรียนอ่านเพิ่มเติมประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหา 4 หน่วยการเรียนรู้ คือ

2.2.1 หน่วยที่ 1 เรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรถม้าจังหวัดลำปาง ประกอบด้วยแผนการสอนจำนวน 3 แผน คือ แผนการสอนที่ 1 เรื่องประวัติรถม้าลำปาง แผนการสอนที่ 2 เรื่องส่วนประกอบรถม้า แผนการสอนที่ 3 เรื่องเครื่องมือ

2.2.2 หน่วยที่ 2 เรื่องวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ทำเปเปอร์มาเช่รถม้าจำลอง ประกอบด้วยแผนการสอนจำนวน 1 แผน คือ แผนการสอนที่ 4 เรื่องวัสดุอุปกรณ์การทำเปเปอร์มาเช่

2.2.3 หน่วยที่ 3 เรื่องขั้นตอนการทำต้นแบบ ประกอบด้วยแผนการสอนจำนวน 2 แผน คือ แผนการสอนที่ 5 เรื่องการปั้นตัวม้า ขาม้า แผนการสอนที่ 6 เรื่องการทำพิมพ์ปูนปลาสเตอร์

2.2.4 หน่วยที่ 4 เรื่องขั้นตอนการทำเปเปอร์มาเช่ รถม้าจำลอง ประกอบด้วย

แผนการสอนจำนวน 10 แผน คือ แผนการสอนที่ 7 เรื่องวิธีทำและประกอบตัวม้า แผนการสอนที่ 8 เรื่องทฤษฎีสีเบื้องต้น แผนการสอนที่ 9 เรื่องวิธีทำหลังคารถม้า แผนการสอนที่ 10 เรื่องวิธีทำตัวถังรถม้า แผนการสอนที่ 11 เรื่องวิธีทำล้อรถม้า แผนการสอนที่ 12 เรื่องวิธีทำคานล้อรถม้า แผนการสอนที่ 13 เรื่องวิธีทำแหนรถม้า แผนการสอนที่ 14 เรื่องวิธีทำคานล้อรถและคานม้า แผนการสอนที่ 15 เรื่องวิธีทำฐานรองรถม้า แผนการสอนที่ 16 เรื่องวิธีประกอบตัวถังรถม้ากับล้อและม้า

2.3 แบบสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ใช้ประเมินความรู้ความสามารถของนักเรียนที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่น

2.4 แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ใช้ประเมินความสามารถในการปฏิบัติงานของนักเรียนระหว่างเรียน

ตารางที่ 5 คะแนนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคความรู้และคะแนนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคปฏิบัติของนักเรียน

คนที่	คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคความรู้ ของนักเรียน			คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภาคปฏิบัติของนักเรียน	
	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย คะแนนที่ได้	ร้อยละ	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ยคะแนน ที่ได้เป็นร้อยละ
1	20	14.00	70.00	100	97.13
2	20	13.88	69.40	100	89.27
3	20	12.72	63.60	100	87.81
4	20	12.66	63.30	100	86.02
5	20	13.94	69.70	100	83.15
6	20	13.94	69.70	100	79.56
7	20	14.00	70.00	100	88.53
8	20	13.27	66.35	100	93.54
9	20	13.94	69.70	100	92.11
10	20	14.33	71.65	100	94.98
11	20	13.72	68.60	100	80.64
12	20	14.83	74.10	100	83.87
13	20	14.77	73.85	100	84.94
14	20	16.16	80.80	100	94.98
15	20	16.27	81.35	100	86.37
16	20	16.05	80.25	100	89.96
17	20	14.50	72.50	100	83.15
18	20	14.66	73.30	100	84.22
19	20	13.72	68.60	100	83.51
20	20	16.11	80.80	100	89.60
21	20	13.33	66.65	100	91.03
22	20	13.55	67.75	100	87.81
23	20	12.16	60.80	100	86.02
24	20	13.94	69.70	100	87.09
25	20	15.00	75.00	100	83.87

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าคะแนนจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคความรู้ของนักเรียนทุกคนที่เรียนหลักสูตรท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยร้อยละผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม และคะแนนจากการประเมินผลการปฏิบัติงานของนักเรียนทุกคนมีค่าเฉลี่ยร้อยละผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม

ตอนที่ 4 การนำหลักสูตรไปใช้

ผู้วิจัยนำแผนการสอนที่สร้างขึ้นไปทดลองสอนนักเรียน โรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง(รัชชศึกษา) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 จำนวน 25 คน จำนวน 16 แผนการสอน โดยนักเรียนทำแบบสอบหลังจากเรียนจบในแต่ละแผนการสอน นำคะแนนของนักเรียนมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 60 เปอร์เซนต์ แล้วนำไปทดสอบค่าที่

(t - test)

การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองนักเรียน จำนวน 16 เรื่องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที่ (t -test) รายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอโดยตารางที่ 6

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองของนักเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 60 %

การทดสอบ	เกณฑ์	$\bar{X}$	S.D.	t
	12		1.87	5.90**
หลังการทดสอบ		14.21		

**p<.01 (.01t₂₄ = 2.49)

จากตารางที่ 6 แสดงว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนจากการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองของนักเรียนสูงกว่าคะแนนเกณฑ์ที่กำหนดให้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนจากการสังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที่ (t - test) รายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอโดยตารางที่ 7

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนจากการสังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 60 %

การทดสอบ	เกณฑ์	$\bar{X}$	S.D.	t
	60		6.09	22.03**
หลังการทดสอบ		86.84		

**p<.01 (.01t₂₄ = 2.49)

จากตารางที่ 7 แสดงว่าค่าเฉลี่ยจากการสังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียนสูงกว่าคะแนนเกณฑ์ที่กำหนดให้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับบรม้าของบ้านต้นธงชัย

ได้หลักสูตรท้องถิ่นบรม้าจำลอง ประกอบด้วย

1.1 เอกสารหลักสูตร ได้แก่ หลักการของหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งปรับเพิ่มเนื้อหาขั้นตอนการทำงานอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นกับหลักสูตรกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ พุทธศักราช 2551

1.2 เอกสารประกอบหลักสูตร ประกอบด้วย

1.2.1 แผนการสอน จำนวน 16 แผนการสอน

1.2.2 เอกสารประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วย

1.2.1.1 หน่วยที่ 1 เรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบรม้าจังหวัดลำปาง

1.2.1.2 หน่วยที่ 2 เรื่องวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ทำเปเปอร์มาเช่บรม้าจำลอง

1.2.1.3 หน่วยที่ 3 เรื่องขั้นตอนการทำต้นแบบ

1.2.1.4 หน่วยที่ 4 เรื่องขั้นตอนการทำเปเปอร์มาเช่บรม้าจำลอง

2. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านกระบวนการคิด ค้นคว้า แก้ปัญหา

และกระบวนการกลุ่ม

นักเรียนได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ในด้านกระบวนการคิด โดยได้ไปเรียนรู้จริงที่โรงรถม้า ได้พัฒนากระบวนการค้นคว้าหาความรู้โดยการสัมภาษณ์ ได้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาโดยการเรียนรู้จริงจากการทำบรม้าจำลองจากกระดาษเหลือใช้ และเกิดการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม โดยมอบหมายหน้าที่ในกลุ่มอย่างชัดเจน เมื่อดำเนินการเสร็จแล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาเขียนรายงานส่งครู

3. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้รถม้า

ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้รถม้า จากกิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อเติมเต็มการเรียนรู้ โดยได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ศึกษาสภาพจริงที่โรงรถม้าเป็นการร่วมลงมือทำ สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลพื้นฐานจากชุมชนเป็นการร่วมลงมือทำ ฝึกทำบรม้าจำลองจากกระดาษเหลือใช้กับวิทยากรในชุมชนเป็นการร่วมลงมือทำ ประชุมร่วมถอดบทเรียนกับชุมชนเป็นการร่วมประเมินผล

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อ เสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามโครงการวิจัยเรื่องรถม้าลำปางกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (ธงชัยศึกษา) บ้านต้นธงชัย อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง พบว่า

1. เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับอาชีพการขับรถม้าและการทำรถม้าจำลองชุมชนบ้านต้นธงชัย โดยได้ข้อมูลมาเขียนเป็นเอกสาร จากองค์ความรู้เฉพาะถิ่นตั้งแต่ประวัติรถม้าลำปาง วัสดุอุปกรณ์ในการทำรถม้า การประกอบรถม้า การดูแลรักษารถม้า และการทำรถม้าจำลอง นำเสนอผ่านหลักสูตรท้องถิ่นรถม้าจำลอง
2. นักเรียนได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ในด้านกระบวนการคิด ได้เรียนรู้จริงที่โรงรถม้า ได้พัฒนากระบวนการค้นคว้าหาความรู้ ได้เรียนรู้ด้วยการสัมภาษณ์ ได้เกิดกระบวนการแก้ปัญหา และเกิดการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม โดยเมื่อนักเรียนไปเรียนรู้ที่โรงรถม้าได้จัดนักเรียนเป็นกลุ่ม มอบหมายหน้าที่ในกลุ่มอย่างชัดเจน ให้มีหัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่ม และสมาชิก เมื่อไปศึกษาเสร็จแล้วจะนำข้อมูลที่ได้มาเขียนรายงานส่งครู หรือนำผลการเรียนรู้มาฝึกเขียนเรียงความ วาดภาพ ปั้น ให้เป็นชิ้นงานแห่งการเรียนรู้
3. ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้รถม้า ด้วยกิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อเติมเต็มการเรียนรู้ จากการประชุมที่วิจัยได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน การศึกษาสภาพจริงเพิ่มทักษะการสังเกตที่โรงรถม้าเป็นการร่วมลงมือทำ การสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลพื้นฐานเป็นการร่วมลงมือทำ การฝึกทำรถม้าจำลองจากกระดาษเหลือใช้กับวิทยากรในชุมชนเป็นการร่วมลงมือทำ การประชุมร่วมถอดบทเรียนกับชุมชนเป็นการร่วมประเมินผล วิธีการเหล่านี้สรุปเป็นรูปแบบการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำ และร่วมประเมินผล

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยตามโครงการวิจัยเรื่องรถม้าลำปางกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเมืองลำปาง (ธงชัยศึกษา) บ้านต้นธงชัย อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง มีประเด็นสำคัญที่ค้นพบ ดังนี้

1. การเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับรถม้าลำปางชุมชนบ้านต้นธงชัย นอกจากการศึกษาข้อมูลในของเอกสารแล้ว การนำเสนอหลักสูตรท้องถิ่นรถม้าจำลอง ก็สามารถนำเนื้อหาเรื่องรถม้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน โดยได้พัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบและขั้นตอน จากการศึกษาถึงกระบวนการทำรถม้าจำลองตั้งแต่การเลือกวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ วิธีการทำ ตลอดจนช่องทางทางการจัดจำหน่าย พบว่า การทำรถม้าจำลองเกิดจากการปรับให้เข้ากับความเร็วตามกาลเวลา ยวดยานต่างๆที่เริ่มมีมากขึ้น ความจำเป็นในการใช้รถม้าจึงลดลง ซึ่งการลดน้อยถอยลงของรถม้าได้เกิดการคิดประดิษฐ์รถม้าจำลองเพื่อยังคงความเป็นเอกลักษณ์ทางการท่องเที่ยว และอนุรักษ์ส่วนประกอบของรถม้าโดยการย่อส่วนให้สมจริงที่สุด การที่ชุมชนรักษาและคงสภาพท้องถิ่นได้สืบมาช้านานจนถึงปัจจุบันนี้ เพราะชุมชน

มีการแสวงหาทางออกโดยการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมตามกาลเวลา และสภาพแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา การที่สามารถดำรงสิ่งเหล่านั้นได้ คืออาศัยภูมิปัญญาของตัวเองในการถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญ ตลอดจนทัศนคติและประสบการณ์ กล่าวได้ว่า เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไปยังบุตรหลาน หรือบุคคลที่อยู่ใกล้เคียง เป็นการศึกษาวิธีปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม นำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นมาดัดแปลงให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ในด้าน

กระบวนการผลิตชิ้นงาน ช่างทำธำมั่วจำลองจะประดิษฐ์เครื่องมือ อุปกรณ์ในการทำธำมั่วจำลองด้วยตนเอง มีการทำชิ้นส่วนธำมั่วและประกอบเป็นตัวรถให้เสร็จทีละครั้งละ 1 คัน ทำให้สามารถลงรายละเอียดได้ไม่ซ้ำกัน เกิดความเป็นเอกลักษณ์ของธำมั่วจำลองแต่ละคัน แต่หากมีความต้องการจากนักท่องเที่ยวในจำนวนมาก ช่างทำธำมั่วจำลองในชุมชนบ้านต้นธงชัยจะรวมกลุ่มกันทำงานในรูปแบบของการกระจายงาน เช่น การทำส่วนของหัวม้า 10 ตัว หรือ ชิ้นส่วนของขาม้า 5 คู่ เป็นต้น แล้วนำมาประกอบกันเป็น 1 คัน เพื่อช่วยย่นระยะเวลาในการทำงาน นอกจากนี้ยังมีการทำธำมั่วจำลองหลายขนาดตั้งแต่ความสูง 8 นิ้ว เป็น 12 นิ้ว , 15 นิ้ว หรือขนาดพิเศษที่สั่งทำขึ้น เพื่อให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ส่วนวิธีการถ่ายทอดของช่างทำธำมั่วจำลองจะไม่เหมือนกับการสอนในระบบโรงเรียน กล่าวคือ จะไม่มีการกำหนดชั่วโมงเรียน ไม่ได้กำหนดการสอนแน่นอนและไม่มีการอบในการเรียน การเรียนขึ้นอยู่กับความพร้อมและความต้องการที่จะเรียนของผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งความพร้อมด้านอารมณ์ของผู้เรียน ไม่มีการบังคับให้เรียน เน้นการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

2. การที่นักเรียนได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ในด้านกระบวนการคิด โดยได้ไปเรียนรู้จริงที่โรงรถ

ม้า ได้พัฒนากระบวนการค้นคว้าหาความรู้โดยการสัมภาษณ์ ได้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาโดยการสังเกตการปฏิบัติงานของช่างทำธำมั่ว และเกิดการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม คือนักเรียนไปเรียนรู้จากสถานที่จริงโดยจัดนักเรียนเป็นกลุ่ม มอบหมายหน้าที่อย่างชัดเจน เมื่อไปดำเนินการเสร็จแล้วจะนำข้อมูลมาเขียนรายงานส่งครู การที่เกิดผลเช่นนี้เพราะว่า โรงเรียนได้จัดระบบการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ปฏิบัติอย่างเป็นระบบขั้นตอน เน้นการสอนโดยใช้สภาพจริงในท้องถิ่น

3. การได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของ

นักเรียนโดยใช้ธำมั่วด้วยการเรียนรู้จากกิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อเติมเต็มการเรียนรู้ ศึกษาสภาพจริงจากชุมชน สังเกตและบันทึกข้อมูลพื้นฐาน สัมภาษณ์ ฝึกทำธำมั่วจำลองจากกระดาษเหลือใช้จากวิทยากรในชุมชน ประชุมร่วมถอดบทเรียนกับชุมชน วิธีการเหล่านี้มาจากกิจกรรมการระดมความคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน การที่เกิดผลเช่นนี้เพราะว่า ชุมชนได้เห็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนซึ่งเป็นบุตรหลานของตน ประกอบกับการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนกับโรงเรียน จึงเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นในครั้งนี้

การผสมผสานธำมั่วจำลองกับกระบวนการเรียนการสอนทางศิลปะ จากผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยได้ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนการสอนในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นการพัฒนาหลักสูตรแนวทางใหม่ ตรงกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่มีถ่ายโยงความรู้ในท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ที่เป็นสากลทั้งในลักษณะการจัดให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน สอดคล้องกับ

วิธีการจัดการเรียนการสอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษาที่เกี่ยวกับการสร้างงานศิลปะว่า ผู้สอนกับผู้เรียนควรร่วมกันกำหนดชื่อเรื่องขึ้น แล้วให้ผู้เรียนในกลุ่มใช้เป็นเนื้อหาในการแสดงออกทางศิลปะ การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกทางศิลปะตามชื่อเรื่องที่ได้ร่วมกันเลือกและเห็นว่ามีเหมาะสมนั้น ทำให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้อย่างสมบูรณ์โดยมีข้อจำกัดในเรื่องประสบการณ์ ความถนัด ตลอดจนวัสดุที่ใช้ เพราะได้แสดงความสามารถในการแสดงออกตามขอบเขตที่ตนเองมีอยู่ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกแนวความคิด หรือเนื้อเรื่องของตนเองในการแสดงออก เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างอิสระตามวิธีการของตนเอง และให้สิทธิในการสร้างงานด้วยตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีอิสระทางปัญญาโดยสมบูรณ์ มีอิสระในการเลือก การแสดงออก และการสร้างงาน ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะในระดับประถมศึกษาโดยตรง นอกจากนี้การใช้หลักสูตรกลางของประเทศแล้วยังควรเพิ่มเรื่องราวของงานศิลปะท้องถิ่นในการพัฒนาผู้เรียนในด้านทักษะ , ความคิดสร้างสรรค์ และการพัฒนาทางด้านจิตใจ อันจะก่อให้เกิดความรักในงานศิลปะ รวมไปถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะในท้องถิ่นของตน เพื่อส่งเสริมช่างฝีมือด้านงานศิลปหัตถกรรม ในการใช้ทักษะดั้งเดิมรวมถึงวัสดุในท้องถิ่น ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมือช่วยในการสืบทอดองค์ความรู้พื้นบ้าน และช่วยอนุรักษ์ไว้ซึ่งความแตกต่างระหว่างภูมิภาค และจากการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการของผู้วิจัย พบว่า ผู้เรียนมีความตั้งใจเรียน เรียนรู้มีความสุขและสนุกกับการเรียน อาจเป็นเพราะผู้เรียนพบความแปลกใหม่ในการเรียนการสอนและได้เรียนอย่างอิสระ ได้สัมผัสบรรยากาศและประสบการณ์ตรงจากช่างทำธำมรงค์ แม้ว่าจะเคยเห็นมาบ้างแต่อาจจะไม่เข้าใจถ่องแท้ ทำให้ผู้เรียนตื่นเต้นและเกิดความกระตือรือร้นอยากที่จะเรียนรู้ ดังจะเห็นได้จากการซักถามปัญหาระหว่างการฝึกปฏิบัติการทำธำมรงค์จากผู้สอนและช่างทำธำมรงค์อย่างตั้งใจ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยโดยนำเนื้อหา เรื่องราวในท้องถิ่นที่เกี่ยวกับงานศิลปะ วัฒนธรรมในท้องถิ่นอื่นๆของจังหวัดลำปางมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน
2. ควรนำข้อความรู้ที่ได้จากการวิจัย ไปทดลองใช้กับประชากรกลุ่มอื่นในจังหวัดลำปาง

บรรณานุกรม

- กฤษณพันธ์ เฟิงศรี .2546. สภาพปัญหาและความต้องการของผู้ประกอบการรถม้าลำปาง.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ . 2551 . การจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ .
- เกษร ธิตะจारी . 2540 . ศิลปะชั้นนำ . ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกวิท ประวาลพุกษ์ และคณะ . 2546 . แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ .
- ฉันท ชาติทอง . 2550 . การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น . กรุงเทพฯ : เพชรเกษมการพิมพ์ .
- ชวลิต ดาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์ . 2535 . วิธีสอนศิลปศึกษา . กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ .
- ชุตินา เวทการ . 2545 . กระบวนการเรียนรู้และการสืบทอดความรู้ทางศิลปะของช่างพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง .คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- ทัศนีย์ ศุภเมธี . 2535 . หลักสูตรและการจัดการประถมศึกษา . กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูธนบุรี .
- ธัญธรณ์ สิทธิชุม . 2547 . เครือข่ายความร่วมมือการอนุรักษ์อาชีพขั้บรม้าจังหวัดลำปาง .
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- นพวรรณ สิริเวชกุล . 2542 . หัตถศิลป์ ถิ่นธมม้า ภูมิปัญญาคนลำปาง . กรุงเทพฯ : คอมแพคพรีนท์ .
- นันทิยา สมสรวย . 2551 . การศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสาระทัศนศิลป์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดลำปาง . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- ประเทิน มหาจันทร์ . 2541 . ศิลปะในโรงเรียนประถม . กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ .
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น . 2544 . ลำปาง : เมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ . สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏลำปาง .
- สันติ วงศ์ดาว . 2549 . ธุรกิจรถม้ากับการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง .วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ . 2542 . ศิลปศึกษา . กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ . 2541 . บทบาทของชุมชนกับการศึกษา . รายงานการศึกษาวิจัยเสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี .
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ.2546. การบริหารและจัดการเทศบาลในยุคปฏิรูปการเมือง . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร .
- วิรุณ ตั้งเจริญ . 2539 . ศิลปศึกษา . กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ .
- สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ . 2546 . แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ . กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ .

สมัย สุทธิธรรม . 2541 . ลำปาง . กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สุกัญญา เอี่ยมชัย . 2539 . การศึกษาวิวัฒนาการของเมืองลำปาง ในการวางแผนทางการอนุรักษ์ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชาติ จักรพิสุทธิ์. 2547 .การศึกษาทางเลือกของชุมชน, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 27 (4) : 18 – 23. (มิถุนายน – สิงหาคม).

อาคม ต้นตระกูล . 2551 .ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการศึกษาทอความรู้อาชีพมัธยมจังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .

อคิน รพีพัฒน์. 2547. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบาย สาธารณสุข.

Almeida and Barbosa . (2001) . Brazilian Case Study – Visual Arts . Unesco Regional conference on Art Education in Africa . 24 – 30 June 2001.

Atijonen , Paivi Maritta . (1993) . The local curriculum as an object and instrument in administrative and pedagogical development of the school system : Experiences and opinions of primary school teacher regarding the design , implementation and development of local curricula [On – line] .Abstract from : UMI ProQuest :DAI-C55/02, p 329 , Summer 1994

Baskan Manuel . (1995) . Foundation for Art Education America : The Ronald Company .

Blanche Jefferson . (1970) . Teaching Art to Children Content and Viewpoint . Allyn and Bacon , Inc . 470 Atlantic Avenue , Boston , Massachusetts .

Cohen , J.M. and Uphoff . (1981) N.T. Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation. Rural Development Committee Center for International Studies , Cornell University .

Chapman , Laura H. (1978) . Approaches to Art in Education . U.S.A. Harcourt Brace Jovanovich .

Fornaroff , A. (1980) Community involvement in Health System for Primary Health Care. Geneva : World Health Organization .

Joan Bouza Koste . (2001) . Beginning Art in to the Elementary Classroom . Wadsworth / Thomson Learning . Belmont , CA 94002 – 3098 , U.S.A .

Koufman , H.F. (1949) Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities. Agricultural Experiment Station Bulletins. March .

- Lee , Yonghwan . (1995) . Toward a new concept of local curriculum . [On – line] .Abstract from : UMI ProQuest : DAI-C 56/05, p 1646 ,Nov 1995
- Mary Jane Zander . (2003) . Talking , Think , Responding and Creating : A Study of Literature on Talk in Art Education . Studies in Art Education . 44(2) , 2003 : 125 .
- McFee , J.K.(1961). Preparation for Art . San Francisco : Wadsworth Publishing .
- Nurit Cohen – Evron . (2002) . Why do good Art Teacher Find it Hard to Stay in the Public School System ? . Study in Art Education 44 (1) 2002 : 9.
- Oakley , P. (1984) Approaches To Participation In Rural Development. Geneva : Internation Office.
- Port Elizabeth . (2001) . Art Education – Boaswana Prospective . Unesco Regional conference on Art Education in Afica . 24 – 30 June 2001 .
- UNESCO . (2006) . Seal of Excellence (SEAL) Program .Seal of Excellence for Handicraft Products . Bangkok Thailand .
- Wither , Sarah E. (2000) . Local curriculum development and place – based education .[On – line] .Abstract from : UMI ProQuest : DAI-A 61-06 , p 2176 , Dec 2000
- Zellmer , Michael Bernard . (1997) . Effect on reading test scores when teachers are provided information that relates local curriculum documents to the test . [On – line] .Abstract from : UMI ProQuest : DAI-A 59/02 , p 412 , Aug 1998

ภาคผนวก ก
ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ขั้นตอนการทำเปเปอร์มาเช่ธำมรงค์จำลอง

เวลา 28 ชั่วโมง

แผนการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง วิธีทำเปเปอร์มาเช่ตัวม้า

เวลา 4 ชั่วโมง

มาตรฐาน ศ 1.1

1. สื่อความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ด้วยวิธีการต่างๆอย่างมั่นใจ
2. สำรวจ ทดลอง สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้ทัศนธาตุ โดยใช้เทคนิควิธีการใหม่ๆในการสร้างงานทัศนศิลป์ตามความพอใจ
3. เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมทัศนศิลป์ได้อย่างเหมาะสม ปลอดภัย และมีความรับผิดชอบ
4. แสดงความคิดเห็น อธิบายความหมายของงานทัศนศิลป์ ทัศนธาตุ และความหมายของศิลปะ

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. มีความรู้และเข้าใจในงานเปเปอร์มาเช่ (ประติมากรรมกระดาษ)
2. ถ่ายทอดความคิด จินตนาการในงานเปเปอร์มาเช่ได้
3. รู้จักวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในงานเปเปอร์มาเช่
4. อธิบายส่วนประกอบต่างๆและความหมายของงานเปเปอร์มาเช่ได้
5. รู้จักเทคนิควิธีการต่างๆในงานเปเปอร์มาเช่
6. ชាប់ซึ่งในคุณค่าความงามของงานเปเปอร์มาเช่

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายขั้นตอนของการทำเปเปอร์มาเช่ตัวม้าได้
2. สามารถทำม้าเปเปอร์มาเช่ได้อย่างสร้างสรรค์
3. ปฏิบัติงานได้อย่างสนุกสนานและเพลิดเพลิน
4. อธิบายผลงานของตนให้ผู้อื่นเข้าใจได้
5. ชื่นชม วิพากษ์วิจารณ์ผลงานของเพื่อน และให้ข้อเสนอแนะได้
6. ยอมรับ ปรับปรุง แก้ไขการปฏิบัติงานของตนเองได้

สาระการเรียนรู้

การทำและประกอบตัวม้า ด้วยวิธีเปเปอร์มาเช่

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

1. ครูนำภาพตัวอย่างของงานปั้น งานแกะสลัก งานหล่อ และงานเปเปอร์มาเช่ ให้นักเรียนดู เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคในการสร้างงาน

2. ครูพูดคุยซักถาม เพื่อให้นักเรียนเกิดแรงบันดาลใจ เช่น ชอบการ์ตูนเรื่องใดที่สุด เพราะอะไรถึงชอบ และสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสีสันทันของการ์ตูนที่นักเรียนชอบ

ขั้นการสอน

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่มๆละ 5 คน (รวม 25 คน) คละความสามารถ (เก่ง ปานกลาง อ่อน)

2. ให้ประธานกลุ่มรับผิดชอบกิจกรรมการทำและประกอบตัวม้าด้วยวิธีเปเปอร์มาเช่จากครู ครูอธิบายชี้แจงการใช้ชุดกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มรับไปให้นักเรียนเข้าใจโดยละเอียดก่อนใช้

3. นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาชุดกิจกรรมการทำและประกอบตัวม้าด้วยวิธีเปเปอร์มาเช่ตามลำดับดังนี้

3.1 ศึกษาคำชี้แจงการใช้ชุดกิจกรรมการทำและประกอบตัวม้าด้วยวิธี

เปเปอร์มาเช่

3.2 ศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้

3.3 ศึกษาใบความรู้เรื่องการทำและประกอบตัวม้าด้วยวิธีเปเปอร์มาเช่

3.4 ศึกษาขั้นตอนการทำเปเปอร์มาเช่ตามลำดับ

4. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปขั้นตอนการทำตัวม้าด้วยเปเปอร์มาเช่

5. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเตรียมวัสดุอุปกรณ์การทำเปเปอร์มาเช่แล้วลงมือปฏิบัติตามขั้นตอน ครูคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือกลุ่มนักเรียนที่มีปัญหาขั้นตอนในการทำงาน ครูคอยสังเกตการณ์ทำงานในด้านความสนใจ ความประหยัด การรักษาความสะอาด ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ เพื่อชี้แนะ

6. ตกแต่งผลงานให้เรียบร้อย สวยงาม และทำความสะอาดสถานที่และอุปกรณ์

ขั้นสรุปการสอน

1. แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอผลงานที่สำเร็จหน้าชั้นเรียน

2. นักเรียน ครู ร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์ และร่วมกันประเมินผลงานตามเกณฑ์การประเมินผลงานดังนี้

2.1 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2.2 ความประณีต สวยงาม

2.3 วิธีการนำเสนอ

2.4 การเตรียม/เก็บอุปกรณ์

2.5 การรักษาความสะอาด

3. นักเรียนทำแบบทดสอบเกี่ยวกับขั้นตอนการทำตัวม้าด้วยเปเปอร์มาเช่ จำนวน 20 ข้อ แล้วเปลี่ยนกันตรวจกระดาษคำตอบตามเฉลยในภาคผนวกของใบงาน

4. นำผลงานไปจัดแสดงในห้องเรียน นักเรียนและครูร่วมกันสรุปองค์ความรู้ อภิปรายถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานขึ้นไป

สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

1. ภาพตัวอย่างงานปั้น งานแกะสลัก งานหล่อ และงานเปเปอร์มาเช่
2. รูปม้า
3. ใบงานเรื่อง ขั้นตอนการทำตัวม้าด้วยเปเปอร์มาเช่
4. ตัวม้าเปเปอร์มาเช่ที่สำเร็จแล้ว

แหล่งการเรียนรู้

1. ห้องสมุดโรงเรียน
2. ห้องเรียน
3. ปรากฏ์ท้องถิ่น ช่างทำรถม้าจำลอง

ภาคผนวก ข

ส่วนหนึ่งของเอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น

ภาคผนวก ค
ภาพประกอบในการดำเนินการวิจัย

การปั้นรถม้าจำลองตามแบบเหมือนจริง เพื่อให้ทราบถึงส่วนประกอบต่างๆของรถม้า

ตัวอย่างผลงานการปั้นรถม้า

การทำเปเปอร์มาเช่รถม้าจำลอง

การทำตัวม้า

การทำสีรถม้า

การทำตัวรถม้า

การประกอบตัวม้ากับรถม้า

ผลงานสำเร็จ

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นางสาวนนธิยา สมสรวย จบการศึกษาระดับปริญญาโทจากสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2550 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ ระดับ 4 สาขาวิชา ออกแบบประยุกต์ศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผู้ช่วยนักวิจัย

นายปิ่นฉัตร สมสรวย จบการศึกษาระดับปริญญาโทจากสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2552 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ ระดับ 4 สาขาวิชา ออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี